

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1882. Andra Kammaren. N:o 49.

Lördagen den 6 Maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de i Kammarens sammanträden den 29 nästlidne April förda protokoll, äfvensom protokollsutdrag rörande Kammarens uti sammanträdena den 3 och 4 innevarande månad, i anledning af Bevillings-Utskottets Betänkande N:o 10 angående tullbevillningen, fattade beslut.

§ 2.

Upplästes en af Herr *C. Herslow* ingifven så lydande skrift:

Till Riksdagens Andra Kammare!

På grund af plötsligt sjukdomsfall inom min familj, anhåller jag vördsamt om 10 dagars ledighet från riksdagsöromålen.

Stockholm den 5 Maj 1882.

Carl Herslow.

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 3.

Föredrogs och bordlades för andra gången Lag-Utskottets Utlåtande N:o 55, i anledning af återremiss af Utlåtandet N:o 24 öfver väckt motion om förändrad lydelse af 3 § i lagen angående eganderätt till skrift den 10 Augusti 1877.

§ 4.

Föredrogs Banko-Utskottets Utlåtande N:o 11, i fråga om ändringar i gällande reglemente för Riksbankens styrelse och förvaltning.

Punkterna 1—13.

Biföllos.

Punkten 14.

Lades till handlingarne.

§ 5.

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

Förekom till behandling Stats-Utskottets Utlåtande N:o 14 b i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts proposition angående löneförbättring åt lärare vid de allmänna läroverken och vissa pedagogier, högre lärarinneseminarier samt folkskolelärareseminarierna m. m., än äfven särskilda inom Riksdagen väckta motioner rörande dels de allmänna läroverken och dels folkskoleväsendet.

Punkten I.

Uti berörda proposition (N:o 17) hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen:

1:o att — under förutsättning, att Kongl. Maj:t förordnade det lärjungarne vid de allmänna läroverken och de tvåklassiga pedagogierna skulle från och med vårterminen 1883 utom förut bestämda afgifter erlägga en terminlig afgift till belopp af 30 kronor för lärjunge i sjette och sjunde klasserna samt 20 kronor för lärjunge i öfriga klasser, dock att, enligt de närmare bestämmelser, som af Kongl. Maj:t fastställes, meddellöse lärjungar till högst femton procent och mindre bemedlade till högst tjugu procent af hela närvarande lärjungeantalet i hvardera gruppen af klasser måtte kunna befrias, de medellöse från hela och de mindre bemedlade från halfva den nya afgiften — Riksdagen måtte

dels, för tillämpning af ny lönereglering för lärare vid de högre och de femklassiga allmänna läroverken, högre lärarinneseminarier och folkskolelärareseminarierna enligt i statsrådsprotokollet angifna grunder, å ordinarie stat bevilja:

förhöjning af anslaget till de allmänna läroverken med	kronor 643,000: —
förhöjning af anslaget till högre lärarinneseminarier med	» 7,000: —
förhöjning af anslaget till folkskolelärareseminarierna med	» 66,600: —,

i hvilket sistnämnda belopp inginge 500 kronor till arvoden åt teckningslärare för extra tjänstgöring och 1,500 kronor till extra arvoden åt musiklärare;

dels ock, för beredande af tillfällig löneförbättring åt lärare vid de treklassiga allmänna läroverken och vid de två- och enklassiga pedagogierna, å extra stat för år 1883 anvisa:

för de treklassiga allmänna läroverken	kronor 50,500: —	<i>Angående löneför- bättring för elementar- lärare m. m.</i>
för pedagogierna	» 21,000: —;	

2:o att Riksdagen måtte i afseende på lärares pensionering med-
gifva:

att, med undantag för gymnastiklärarne, öfriga ordinarie lärare och lärarinnor vid rikets högre och femklassiga allmänna läroverk, högre lärarinneseminarier och folkskolelärareseminarier skulle hafva rättighet och, hvad anginge de lärare och lärarinnor, som inginge på den nya lönestaten eller som utnämndes efter det kungörelse i ämnet utkommit, äfven skyldighet att vid uppnådda 65 lefnadsår och minst 35 tjänsteår med ofkortad lön såsom pension å allmänna indragningsstaten från tjensten afgå, Kongl. Maj:t dock obetaget att låta med afskedet anstå, derest och så länge den pensionsberättigade prövades i tjensten kunna på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna och kunde finnas villig att i densamma kvarstå;

att ordinarie gymnastiklärare vid förenämnda läroverk, då de uppnått 60 lefnadsår och minst 30 tjänstår, skulle under i öfrigt enahanda villkor och förutsättningar, som för öfrige lärare blifvit föreslagna, hafva samma rätt och samma skyldighet att från tjensten afgå med pension, som nästföregående moment innehåller beträffande öfrige lärare;

att vid dessa läroverk anställd ordinarie lärare eller lärarinna, som i minst tre år lidit af lamhet, blindhet, döfhet eller vansinne, hvaraf han eller hon varit urståndsatt att sin tjänst bestrida, måtte, derest det blefve behörigen styrkt, att anledning icke förefunnes till antagande, det han eller hon kunde återvinna tjänstbarhet, kunna äfven utan egen ansökning före uppnådd pensionsålder från tjensten skiljas, mot åtnjutande under sin återstående lifstid af pension från allmänna indragningsstaten, hvilken pension skulle för lärare eller lärarinna, hvars aflöning vore fördelad i lön och tjänstgöringspenningar, utgå med ett belopp lika med hela lönen, om han eller hon befunne sig i annan lönegrad än den högsta, men för den, som redan uppnått högsta lönegraden eller innehade tjänst, för hvilken inga lönegrader funnes, så beräknas, att för hvarje i full pensionsålder felande tjänstår afdroges en procent af lönen, dock icke mer än tio procent, samt för lärare eller lärarinna, hvars aflöning icke vore på förenämnda sätt fördelad, skulle utgå med ett mot tre fjerdedelar af lönen svarande belopp, minskadt med en procent för hvarje tjänstår, som felades i pensionsåldern, dock icke öfver tio procent; samt

3:o att Riksdagen i sammanhang härmed jemväl måtte för sin del medgifva, att de prebendehemman och lägenheter samt andra förmåner af privilegiatur, som vore lärare vid de allmänna läroverken och pedagogierna på lön anslagna, måtte, i den mån det kunde ske utan förnärmande af nuvarande innehafvares rätt eller rubbning uti enskildes genom testamenten eller annorledes gjorda förordnanden, till statsverket indragas.

Sedermera hade uti skrifvelse till Stats-Utskottets ordförande af den 25 sistlidne Februari Herr Statsrådet och Chefen för Kongl. Ecklesiastikdepartementet meddelat, att då mera verkställda ytterligare beräkningar, hvilka icke kunnat ega rum förr än efter det

(Forts.)

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

Kongl. Maj:t under den 27 Januari och 3 Februari innevarande år fattat beslut om de uppflyttningar i högre lönegrad, hvartill lärare och lärarinnor vid allmänna läroverk, pedagogier, högre lärarinneseminarier samt folkskolelärareseminierna jemlikt gällande föreskrifter varit berättigade, utvisade att förändring borde ega rum i vissa af förestående utaf Kongl. Maj:t äskade anslagsbelopp, i det nemligen, enligt sagda beräkningar, tillämpning af den föreslagna lönerogleringen medförde anslagsbehof af:

för de högre och de femklassiga allmänna läro- verken	kronor 624,950: —
i stället för förut beräknade	» 643,000: —
för de treklassiga läroverken	» 49,000: —
i stället för förut beräknade	» 50,500: —
för pedagogierna	» 17,500: —
i stället för förut beräknade	» 21,000: —
och för det högre lärarinneseminarier	» 8,000: —
i stället för förut beräknade	» 7,000: —.

Vid behandling af ifrågavarande Kongl. proposition hade Utskottet jemväl till pröfning förehaft följande inom Andra Kammaren i ämnet väckta motioner, nemligen:

a) motionen N:o 27, deruti Herr *F. T. Borg* föreslagit, att för ordnandet af undervisningsväsendet vid Sveriges allmänna läroverk och pedagogier på de grunder, som af Andra Kammaren blifvit antagna den 21 och 23 Mars 1881, i öfverensstämmelse med samma Kammares samma år Tillfälliga Utskotts (N:o 1) beslut i dess Ut-låtande N:o 22 (sidorna 17—18), jemte det tillägg, att undervisningen hvarje år borde utsträckas till *fyrtio*, högst *fyrtiotvå* veckor, Riksdagen måtte *anslå ett belopp af sexhundrafemtiotusen kronor*, deri beräknadt hvad som genom höjandet af *skolafgifterna* kunde inflyta, eventuelt, enligt Kongl. Maj:ts beräkning, 400,000 kronor, att å extra stat ställas till Kongl. Maj:ts förfogande år 1883, samt att, af nämnda belopp, högst *ett hundrafemtiotusen kronor* måtte beviljas såsom tillfällig löneförbättring åt de lärare vid de allmänna läroverken och pedagogierna, som befunnes vara mest i behof deraf, äfven för det fall, att den förväntade utredningen af ifrågavarande undervisningsangelägenhet och förslag om löneroglering för lärarne icke hunnit ävägbringas under sistnämnda år; samt

b) motionen N:o 78, i hvilken Herr *S. Wieselgren* föreslagit, att Riksdagen, i afvaktan å regeringens åtgärder för fullständig utredning af ifrågavarande ärende, måtte för beredande af tillfällig löneförbättring åt de vid allmänna läroverken samt de vid två- och enklassiga pedagogierna anställda lärare, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i vederbörande statsrådsprotokoll föreslagna grunder, å extra stat för år 1883 auvisa tillsammans 714,500 kronor.

Och hade Utskottet, i anledning af nämnda framställningar, gjort följande hemställanden:

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

»A) att Riksdagen må medgifva, det lärjungarne vid de allmänna läroverken och de tvåklassiga pedagogierna må från och med vårterminen 1883 utom förut bestämda afgifter åläggas en terminlig afgift till belopp af 30 kronor för lärjunge i sjetta och sjunde klasserna samt af 20 kronor för lärjunge i öfriga klasser, dervid dock, enligt de närmare bestämmelser, som af Kongl. Maj:t fastställas, medellöse lärjungar till högst femton procent och mindre bemedlade till högst tjugu procent af hela närvarande lärjungeantalet må kunna befrias, de medellöse från hela och de mindre bemedlade från halfva den nya afgiften;

B) att Riksdagen må medgifva, att de medel, som genom ofvan berörda nya terminsavgifter komma att inflyta, må af Kongl. Maj:t användas för beredande i öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angifna grunder, af tillfällig löneförbättring åt lärare vid de allmänna läroverken och pedagogierna med högst hälften af de belopp, som blifvit af Kongl. Maj:t föreslagna;

C) att Riksdagen, för beredande af löneförbättring för lärarne vid de allmänna läroverken och pedagogierna med tillämpning af de i statsrådsprotokollet angifna grunder, med hälften af de belopp, som blifvit af Kongl. Maj:t föreslagna, må på extra stat för år 1883 anvisa:

1:o) såsom förhöjning i anslaget till de allmänna läroverken 336,975 kronor; och

2:o) såsom tillökning af anslaget till pedagogierna 8,750 kronor;

D) att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts proposition och för de i densamma afsedda ändamål, måtte bevilja:

1:o) förhöjning i anslaget till högre lärarinnese seminariet med 7,000 kronor; och

2:o) tillökning af anslaget till folkskolelärareseminarierna med 66,600 kronor;

E) att Kongl. Maj:ts förslag i afseende å lärares pensionering icke för närvarande må vinna Riksdagens bifall;

F) att ej heller Kongl. Maj:ts förslag i fråga om indragning till statsverket af de lärare vid de allmänna läroverken och pedagogierna på lön anslagna prebendehemman och lägenheter samt andra förmåner af privilegiiatur för närvarande må af Riksdagen bifallas;

G) att Herr F. T. Borgs omförmälda motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda; och

H) att ej heller Herr S. Wieselgrens ofvanberörda motion må hos Riksdagen vinna afseende.»

Mot hvad Utskottet sålunda tillstyrkt hade Herrar *Emil Key*, *Carl Ifvarsson*, *Liss Olof Larsson*, *P. O. Hörnfeldt*, *J. E. Johansson*, *Sven Nilsson*, *Ola Andersson*, *Jan Andersson*, *C. A. Larsson*, *Nils Pettersson*, *Sven Andercasson* och *C. Magni* inom Utskottet afgifvit en reservation, hvaruti de på anförda grunder hemställt:

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

»a) att Kongl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte vinna Riksdagens godkännande;

b) att Herr F. T. Borgs omförmälda motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; och

c) att ej heller Herr S. Wieselgrens ofvan berörda motion måtte af Riksdagen bifallas.»

Efter uppläsning af Utskottets hemställan i *mom. A.* lemnades ordet på begäran till

Herr Wieselgren, som anförde: Då man med hvarandra jemför början af Kongl. Maj:ts proposition N:o 17 och början af den föredragna punkten, har man skäl antaga att någon skiljaktighet finnes mellan Kongl. Maj:ts och Stats-Utskottets uppfattning i afseende på rätten att besluta den här föredragna förhöjningen i skolafgifter. Kongl. Maj:t i sin proposition säger: »under förutsättning att *Kongl. Maj:t förordnar*» etc., men Stats-Utskottet hemställer: »att *Riksdagen må medgifva*» etc. Det ser ut som om Kongl. Maj:t ansett sig ensam vara befogad att i detta fall bestämma. Tvifvelsutän har Kongl. Maj:t dervid utgått från den tydning af 89 § Regeringsformen, att då Kongl. Maj:t har rättighet att om grunderna för allmänna inrättningar af alla slag ensam besluta och Riksdagen i detta fall endast har petitionsrätt, Kongl. Maj:t också skulle ega uteslutande rätt att bestämma de vilkor, under hvilka dessa allmänna inrättningar få begagnas. Skolafgifterna torde från denna synpunkt icke betraktas såsom någon allmän »skatt», utan blott såsom en ersättning, hvilken för tillgodonjutande af en så beskaffad allmän inrättning, som i 89 § Regeringsformen omtalas, bör erläggas af enskilde, hvilka ega i sitt fria val att af densamma begagna sig eller icke. Stats-Utskottet deremot tyckes hafva grundat sin uppfattning af frågan å innehållet af 60 § Regeringsformen, der det heter: »Ej må några allmänna afgifter, af hvad namn och beskaffenhet som helst, utan Riksdagens Ständers samtycke kunna förhöjas». För min del tror jag, att Stats-Utskottet har rätt i denna sin uppfattning. I och med detsamma Kongl. Maj:t i förteckningen öfver statens ordinarie inkomster upptagit rubriken »skolafgifter», måste jag anse, att denna afgift hör till sådana *allmänna* afgifter, om hvilka 60 § Regeringsformen handlar, och i afseende å hvilka jemväl Riksdagen eger att besluta. Jag tror således, att af de båda skilda meningarne Stats-Utskottets är den rätta.

Beträffande åter frågan, huruvida Stats-Utskottet också gjort rätt uti att tillstyrka bifall till införandet af dessa skolafgifter, så är jag derutinnan af en med både Stats-Utskottet och Kongl. Maj:t olika mening. Ingen kan väl förneka den fria undervisningens betydelse för utvecklingen och befastandet af vårt fria samhällsskick, för vår nådda ställning såsom ett af Europas kulturfolk, för det faktum att vi genom en ohämmad ståndscirkulation undvikit de faror, af hvilka åtskilliga andra länder hotas genom från hvarandra mer eller mindre skarpt afsöndrade samhällsklasser.

Och om den fria undervisningen på detta sätt bidragit till utveckling och stärkande af känslan utaf vår solidaritet, så frågar jag om den ej har gjort så *mycket*, att vi böra betänka oss två gånger, innan vi besluta oss för att afskaffa den. Eller skulle jag verkligen löpa fara att bli emotsagd, då jag påstår, att vi i vårt land äro nog lyckliga att ännu icke ega något hat emellan de olika samhällsklasserna? Jag vågar till och med påstå, att icke ens min ärade kollega i Kammarerna här midt emot mig, Herr Carl Anders Larsson, hatar embetsmännen, fastän han vid alla tillfällen visar sig hata deras löner, men det hatet beror på arten af hans matematik och icke på arten af hans hjerta.

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

Man säger emellertid att skolafgifterna äro oundvikliga, alldenstund vi måste åstadkomma medel till en betydlig löneförhöjning åt lärarne och vi dessutom icke kunna undgå att taga dem till hjälp för att motverka den starka ökningen af lärjungarnes antal i våra skolor. Dessa motiv är det, som göra att mången, hvilken annars icke skulle vilja vara med om de föreslagna afgifterna, känner sig böjd att bevilja dem. Men, mine Herrar, Sverige har gått igenom många öden, det har varit fattigare än det nu är, och ändå har det ända hittills ansett sig ega råd att uppehålla den fria undervisningen och utan att inkräkta på den anvisade lönen åt lärarne. Skulle detta då icke kunna ske äfven nu? I närvarande stund, säga hvad man vill, befinner Sverige sig på en aldrig förut uppnådd ståndpunkt af ekonomiskt välstånd, och är icke detta ett skäl, som i en fråga sådan som denna bör vara för oss bestämmande?

Hvad beträffar det andra skälet, eller att lärjungarnes antal i våra skolor så betydligt ökas — skulle väl *detta* vara ett skäl för oss att vidtaga den ifrågasatta åtgärden? Jag frågar: är verkligen ett allmännare bildningssökande af beskaffenhet att väcka farhågor, är det af beskaffenhet att uppkalla oss till åtgärder för dess motarbetande? För min del kan jag icke se saken så; jag tror tvärtom, att det i och för sig är ett glädjande förhållande och ett förhållande, öfver hvilket vi kunna vara stolta. I en tid, då man emot den gamla satsen, att »bildning är makt», allt mer och mer uppställer en annan sats, den som icke vill veta af någon annan makt än massornas, borde en sund och klok politik bjuda att så mycket som möjligt öppna alla bildningens slussar till dessa massors förmån; för min del fruktar jag, att det kan medföra större fara för staten, än vi ana, om vi i detta fall inskrida hämmande och afvisande mot skaror, hvilka vi redan hört bulta på representationens portar med begäran att slippa in. Slippa de dit in, *innan* de fått den bildning, som behöfves för att kunna rätt tillvarataga statens intressen, så torde framtiden komma att derför anklaga icke minst dem, hvilka hafva motsatt sig den fria undervisningens bestånd.

Men, säger man, det litterära proletariet, bildningens proletariat, är dock en samhällsfara, för hvilken vi icke kunna göra oss blinda. Dessa massor, som intränga i våra allmänna läroverk, blifva icke sådana, som de borde blifva; de utgöra rätt snart, under påverkan af den bildning, de få, ett opraktiskt, högmodigt släkte, som anser sig för godt för de kraf, hvilka samhället ställer på det i annan

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.

(Forts.)

rigtning, än den att uppträda såsom kandidater till embeten och tjänster; de anse sig för goda för det kroppsliga arbetet, och duga för öfrigt hvarken till detta eller till det ideella. Mine Herrar, jag är den siste som vill förneka, att i detta påstående åtskilligt af sanning inneligger; men min öfvertygelse är, att den saken *icke* hjälpes genom höjda terminsafgifter, genom den fria undervisningens afskaffande. Jag vill fråga er, om I verkligen sjelfva ären öfvertygade om, att de hundratals ynglingar, som hvarje år utgå från våra läroverk, skulle hafva varit annorlunda, än de nu, beklagligtvis, måtte vara, om de hade fått betala någon afgift för sin undervisning? Nej, jag vågar påstå att dessa saker, skolafgiften och resultatet af skolundervisningen, icke stå i något sammanhang med hvarandra. Skulden ligger hos skolsystemet; det är arten af den undervisning, som lemnas de unga, som resulterar i nyss omnämnda sorgliga faktum, men icke den omständigheten, att de fått denna illa ställda undervisning utan betalning. Låtom oss ändra systemet, det anser jag vara en tvingande pligt för oss, men att borttaga den fria undervisningen — derom kan jag icke vara med, låt vara att jag erkänner det nämnda förhållandet; ty jag tror icke att det ena har sin grund i det andra.

Man har vidare påstått, att den kostnadsfria undervisningens afskaffande skulle vara nödvändigt för att hindra fattiga och obemedlade ynglingars inlockande på studiebanan. Mine Herrar, detta »inlockande» anser jag lända till oberäknelig lycka för vårt land; jag vill för min del icke för något pris vara med om dess afskaffande, ty jag ser i sagda förhållandes fortbestånd en garanti för vår sociala trygghet och den sunda omsättningen inom samhällslagren, naturligtvis under den förutsättning att dessa fattige och obemedlade ynglingar verkligen äro *dugliga* för skolstudier. Men, säger man, det är just derfore, att de *icke* äro dugliga till studier, som man bör afskaffa den fria undervisningen, de hafva icke råd att fortsätta hela skolan igenom och då de under nuvarande förhållanden ändå göra det, visar det sig, då de sluta, att de icke hemtat någon egentlig nytta af sin skolgång. Derför vore det bäst, att de alldeles försvunne från skolan. Härvidlag tror jag dock man drager slutsatser utan tillräcklig grund. Jag ber att få för Kammaren påpeka det faktum, att det för läroverkskollegierna är ganska svårt att, när det mottager en yngling — han må vara rik eller fattig — vid 10—11 års ålder, afgöra, om han är duglig för studier eller icke. I de flesta fall är nemligen den tidpunkt, då vakenhetsperioden hos ynglingen inträder, så vexlande för olika individer, att man gör klokast uti att icke uppställa någon viss åldersgräns såsom i det afseendet allmän-giltig. Jag tillåter mig äfven framhålla, att den der olägenheten, att fattige ynglingar, som icke äro dugliga för studier, söka och erhålla inträde i skolan, kan komma att inträffa, *äfven om* man antager det föreliggande förslaget. De kunna nemligen då slinta in under det procentantaf af medellöse och mindre bemedlade ynglingar, som enligt Utskottets förslag skulle kunna befrias från den nya afgiften. Det är icke på införandet af en skolafgift, som afvärjandet af denna olägenhet beror, utan på hvarje lärares påpasslighet och den kritik

han utöfvar med hänsyn till sina lärjungar. Ty, som jag nyss nämnde, äfven hädanefter kunna ynglingar tillhörande den här omtalade kategorien blifva befriade från terminsavgiften; men om lärarne göra sin skyldighet och icke gifva dessa odugliga ynglingar bättre betyg än de rättvisligen förtjena, om de på detta sätt i tid gifva dem consilium abeundi, då tror jag att de snart komma att upphöra med sin skolgång. För öfrigt vågar jag påstå, att antalet af dugande män, som vårt land under århundraden hemtat från fattiga och obemedlade hem, verkligen är så stort, så betydande och så betydelsefullt, att det icke kan vara skäl att, för att göra sig af med ett eller annat odugligt påhäng, slå in på den här föreslagna vägen. Och äfven om det i viss mån kan vara en sanning, att den så kallade lärda vägen för närvarande fostrar opraktiske och öfver allt kroppsligt arbete i sina egna ögon höjda individer, så förekommes detta — jag upprepar det än en gång — icke genom skolavgifternas höjande, utan endast genom att bättra och höja skolsystemet, så att man mera än nu tillgodogör sig den uppfostrande kraften hos skolan och derigenom inger lärjungarne en sann och mera välgrundad uppfattning af sig sjelfva och lifvet omkring dem. Då jag påstår att den höjda skolavgiftens enda verkan blir att från våra skolor alldeles afskilja vissa samhällsklassers barn, ber jag att såsom stöd för denna min mening få meddela, hurusom i en uppsats i Pedagogisk Tidskrift för innevarande år, grundad på läroverkskollegiernas årsberättelser för åren 1879 och 1880, uppgifves att af samtliga i våra elementarläroverk nu intagna lärjungar *icke fullt 50 procent betala hela* den nu stadgade avgiften af 10, 15 eller högst 20 kronor, samt att *25 procent äro helt och hållet befriade* från all afgift. Då förhållandet nu är sådant, undrar jag, huru det skall komma att gestalta sig i våra läroverk, om avgiften höjes på sätt Utskottet här föreslagit. Mig åtminstone förefaller det, som om dermed icke blott de fattige, utan ock den talrika samhällsklass, som utgöres af de mindre bemedlade, måste finna sig genom denna nya pålaga urständsatte att vidare låta sina barn begagna undervisningen i de allmänna läroverken. Och jag vill fråga, huru i följd häraf förhållandena skola gestalta sig vid de olika läroverken? För närvarande finnes det skolor, t. ex. den i Kristianstad, der 33 procent af hela antalet lärjungar äro befriade från all afgift; det finnes en annan, i Luleå, der *50 procent* af lärjungarne äro, såsom medellösa, befriade. Huru skall man t. ex. ställa med dessa läroverk? Redan uppgår statens kostnad för undervisningen i Luleå till 416 kronor för hvarje af de 91 lärjungarne — det vill säga *mer än dubbelt* mot hvad avgiften vid äfven det dyraste af våra enskilda läroverk bestiger sig till. Skola nu 35 procent af sagde medellöse utvisas och måhända dertill ännu ytterligare ett antal af de nuvarande betalande, för hvilka dock både hela och hälften af de nya avgifterna äro för höga — huru många blifva sedan kvar vid detta läroverk? Jag nästan fruktar att man faller in uti det orimliga genom bestämmelser, som kunna åstadkomma att staten får underhålla läroverk med 14 lärare för ett antal af 30—40 lärjungar! För min del tror jag att hithörande förhållanden också tåla att tänka på och att man bör hafva följderna af åtgärden klara för sig, innan

*Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.*
(Forts.)

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

man besluter sig för att lemna sitt ja till ifrågavarande punkt. Anmärkningsvärdt förefaller det mig ock, att i detta fall icke i den Kongl. propositionen föreslagits ett likartadt tillvägagående med det som egde rum, då frågan om förhöjning i terminsafgifterna vid Sjökrigsskolan var före. Här förutsätter man nemligen icke att de nuvarande lärjungarne icke skola betungas af förhöjningen, utan här skall den drabba dem genast, här skola *alla* lärjungar vara förpligtade att underkasta sig de förändrade bestämmelserna, då deremot i fråga om Sjökrigsskolan, der det väl knappast finnes en enda lärjunge, som icke tillhör den förmögnare klassen, samtliga redan intagne lärjungar fingo fortsätta och afsluta sina studier under samma villkor, som voro gällande, då de intogos i skolan.

Kan det emellertid vara politiskt klokt att rigta ett slag, sådant som det här tillämnade, mot samhällsklasser, af hvilka en icke ringa del just nu börjar vakna till medvetande om icke blott sina skyldigheter, utan äfven om sina rättigheter? Ligger det någon konsekvens uti att, på samma gång man sträfvar efter att sänka census för allmänna valrätten, på samma gång söker man höja den i fråga om allmänna undervisningen?

Men, säger man, för staten skulle en sådan åtgärd som den ifrågavarande innebära en stor besparing. I viss mån vill jag icke neka till detta; men jag tror att man kanske gjort sig för stora förhoppningar om dessa besparingar. Ty hvem är det som mest behöfver de skolbildade männen, hvem är det, som mest tager i anspråk de arbetskrafter, som endast sådana män kunna lemna? Jo, staten. Då ställer sig frågan från nationalekonomisk synpunkt helt enkelt så, att staten med dessa höjda skolafgifter sjelf ökar produktionskostnaden för de arbetskrafter, till hvilka han framför alla andra är hänvisad; och då torde han i sinom tid jemväl få bereda sig på att vidkännas äfven den följd, som af samma åtgärd skall ävägas bringas, ty ökad produktionskostnad betingar också ökade anspråk å betalning för den producerade varan — det vill här säga, de arbetskrafter, som genom skolundervisningen utvecklas och bringas till det skick, som för staten är af nöden.

Jag förbiser icke, att man emot mig kan rigta det påståendet, att jag rör mig med ovissa faktorer. Det är fullkomligt sant. Min enda ursäkt härför är den, att de faktorer, hvarmed såväl Kongl. Maj:t som Stats-Utskottet rör sig, äro lika ovissa; ty vare sig jag går till läroverkskomiténs betänkande, Kongl. Maj:ts proposition eller Stats-Utskottets utlåtande för att finna de statistiska siffror, som äro *nödvändiga* för att med verklig säkerhet kunna bedöma frågan, så finner jag *inga*. I det betänkande komitén för utredning af elementarlärarnes löner afgifvit, finnas *inga*, i den Kongl. propositionen *inga*, och af tabellerna i Stats-Utskottets utlåtande ser jag väl att man fäst något afseende vid de sidor af saken, jag i min motion vågat framhålla, men på samma gång intyga just samma tabeller, huru långt ifrån utredd saken är. Ty uppgifter, som till embets- och tjenstemän hänföra »underofficerare, folkskollärare och organister» och inberäkna deras barn bland »embetsmäns» barn, hafva synbarligen alldeles lemnat ur sigte det ändamål, man velat vinna, och förvill

mera än de upplysa. Lika litet gagneligt är att under en gemensam grupp vindustriidkare eller eljest hörande till medelklassen sammanföra de mest skilda förmögenhetsklasser och icke göra minsta skillnad mellan millionären och den fattigaste handtverkare. Sådana tabeller äro af föga värde; men huru bristfälliga de äro, visa de oss dock att i närvarande stund af de lärjungar, som besöka våra elementarläroverk, 14 procent tillhöra bonde- eller hemmanssegareklassen och 13 procent arbetareklassen. Läger man tillsammans dessa båda grupper, så får man redan dermed 27 procent, hvilka utan tvifvel alla tillhöra de fattiga eller mindre bemedlades antal; lägges nu härtill något antal af de öfriga 73 procenten, så förmodar jag att ingen skall kunna blunda för, att den åtgärd, som nu här är i fråga att besluta, kommer att i hufvudsaklig mån drabba vissa samhällsklasser; och tror man verkligen, att de skola låta den oanmärkt passera?

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

Men, som sagdt, några bestämda siffror, som skulle med verklig klarhet visa, till hvilken samhälls-, till hvilka förmögenhetsklasser lärjungarne i de allmänna skolorna verkligen höra; i hvilken proportion dessa klassers barn begagna sig af undervisningen vid de olika läroverken och i dessas särskilda klasser; i hvad mån de lärjungar, som efter aflagd mögenhetsexamen afgå från läroverken, tillhöra den ena eller andra af dessa särskilda samhälls- och förmögenhetsklasser; och slutligen: huru det i detta afseende förhåller sig med de olika läroverken i olika delar af riket, några sådana siffror, säger jag, finner man ingenstädes, men förr än man eger tillgång till en sådan statistik, kan man icke öfverskåda frågan, man känner icke de faktorer, hvilka man dock måste känna för att kunna fatta ett samvetsgrant beslut, och det skall i saknad af dessa siffror icke vara oss möjligt att med någon grad af säkerhet beräkna inkomsten af skolafgifterna, beräkna antalet af de lärjungar, som efter afgifternas höjande kunna antagas stanna kvar vid läroverken, beräkna huruvida såsom följd häraf indragning af en del läroverk kan blifva nödig, eller om icke vissa klasser inom läroverken utan afseende å förändring i undervisningsplanerna blott till följd af de hittills varande lärjungarnes afvisande kunna behöfva indragas.

Till följd af allt detta, och då den föreliggande frågan efter min öfvertygelse är något vida mer än en simpel betalningsfråga, då den nemligen torde vara en samhällsangelägenhet af stor betydelse, som griper ganska djupt omkring sig i många olika riktningar af vårt samfundslif och då jag slutligen finner henne ännu icke vara på långt när så utredd, som hon för att kunna väl lösas måste vara, så ber jag, Herr Talman, att få yrka *afslag* å den nu föredragna punkten.

Herrar *Granlund* och *Angel* instämde i Herr Wieselgrens anförande.

Herr Emil Key: Då jag nu går att yrka afslag å såväl den Kongl. propositionen som Stats-Utskottets hemställan och bifall till den reservation, som i nu föredragna punkt af mig och öfrige utskottsledamöter från denna Kammare blifvit afgifven, så ber jag att

Angående löneförbättring för elementarlärare m. m. först få beröra en omständighet, som ligger något på sidan om ämnet, ehuru den ansluter sig dertill.

icke heller denna gång läser väl uteblifva det gamla snacket, som hvarje gång idislas, då Andra Kammarens majoritet anser sig icke kunna i allt, från det största till det minsta, följa den nuvarande regeringen, det nemligen, att ett sådant förfarande skulle vara ett bevis på att den s. k. parlamentariska regimen är alldeles omöjlig och oförenlig med våra förhållanden, samt att Andra Kammarens majoritet behandlar hvarje regering lika illa, lika hänsynslöst, den må nu vara en majoritets- eller minoritetsregering. Jag väntar, som sagdt, ett upprepande af detta tal, yttradt i afsigt naturligtvis att söka ett stöd för önskemålet att få tillbaka en minoritetsregering, helst en sådan, som icke vill lösa de stora frågorna i frisinnad riktning, utan som vill bibehålla latintvång, indelningsverk och grundskatter. Jag väntar detta snack och vill därför förutskicka några ord, innan jag, som nämndt, går att yrka afslag å såväl Kongl. Maj:ts proposition som Utskottets förslag.

Låt om oss då se till, huru det förhåller sig med majoritetens förmenta opposition quand même.

Den omständigheten att fem hufvudtitlar, nemligen den första, andra, tredje, fjerde och sjette, vid denna riksdag afgjordes på tre halfta dagsplena, har den ingenting att betyda, under det att ett afslag å Kongl. Maj:ts framställning om inrättande af fem nya länsmanstjenster förmenats vara ofantligt betecknande? Jag ber att få erinra äfven om en annan fråga. Då Första Kammaren afslog den Kongl. propositionen om förhöjning af en del af kronans domäner, så framhölls detta såsom något alldeles förkrossande, hvaremot det att Andra Kammaren med stor majoritet gaf sitt bifall till denna proposition förbigicks, såsom hade det ingenting att betyda. Jag skall vidare be att få erinra, att under det den gamla franska handels- och sjöfartstraktaten endast kunde genomföras i samband med och under högtryck af frågan om representationsförändringen, så har denna Riksdag bifallit den nya traktaten utan något påtryck alls och utan något sådant omedelbart samband. Denna jemförelse har man hvarken gjort eller synes vilja göra. Men det finnes ännu ett bevis på Andra Kammarens tillmötesgående emot den nuvarande regeringen, och det tror jag vara kanske det mest slående. Jag vill gå till de gemensamma voteringarne.

Det har nemligen roat mig att upprätta en jemförande förteckning öfver dessa voteringar. Jag har dervid helt och hållet frånsett de gemensamma voteringar, som tillkommit på grund af enskilda motioner, såsom icke inverkan på frågan, och endast sysselsatt mig med dem som angått Kongl. propositioner — och då har jag funnit att vid 1881 års riksdag, eller den första riksdagen då den nuvarande regeringen mötte representationen, hela antalet af de gemensamma voteringarne utgjorde 11, säger elfva. I år hafva med anledning af Kongl. Maj:ts propositioner hittills varit 21; men i sjelfva verket uppgå de äfven blott till 11, enär de gemensamma voteringar, hvilka rört föreslagna pensioner åt jernvägsbyggnadsstyrelsens tjenstemän under nionde hufvudtiteln, kunna anses blott

för en enda. Jemför jag nu detta antal, 21 eller rättare 11, med antalet gemensamma voteringar under några föregående riksdagar, så finner jag t. ex. år 1873 41 sådana, och år 1874 63; skilnaden, som herrarne finna, är under den »parlamentariska regimen» rätt betydlig, eller hur? Och denna betydelse ökas, när man finner i år på fjärde hufvudtiteln blott 1 gemensam votering, men 1874 ej mindre än 15, på den femte hufvudtiteln i år 1, men 4 år 1874 och året förut 6, på sjette hufvudtiteln i år 3, men 12 år 1874 och 16 året förut, på sjunde hufvudtiteln ännu ingen i år, men 1874 ej mindre än 8, på åttonde hufvudtiteln i år 2, men 1874 ej mindre än 10 och så vidare.

*Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.*
(Forts.)

Då jag nu går att inlåta mig på sjelfva frågan, hoppas jag att regeringen skall af denna min början finna, att de olika åsigtarna icke innebära något annat än en skilnad i uppfattningen af ett enkelt sakförhållande, men alldeles icke något annat eller mera än hvad det verkligen innebär, och särskildt hoppas jag, att den ärade ecklesiastikministern, som i första hand framlagt denna Kongl. proposition, skall finna att så är. En fransk statsman, Dupin ainé, har vid ett tillfälle yttrat, att man stundom kan tjena ej blott sitt land, utan äfven sin regering lika mycket genom att vägra ett anslag som genom att bevilja det.

I den reservation, till hvilken jag tagit mig friheten yrka bifall, omnämnes att under vissa vilkor undervisningsväsendet borde ordnas i ett sammanhängande system från folkskolan till elementarläroverket och universitetet. Hittills har man sysselsatt sig först ensamt med elementarläroverken, något senare med frågan om elementarläroverken och folkskolorna tillsammans och nu senast med frågan om folkskolan, elementarskolan och universitetet i ett system. Det är nemligen påtagligt, att hvarje försök att aflyfta latinoket från skolorna skall gagna till intet och måste misslyckas — man må inrätta huru många realskolor som helst — så länge i embetsexamina vid universitetet fordras latin såsom oeftergiftigt vilkor för att på olika banor inträda i statens tjänst. Och detta, att bilda och missbilda inträde i statens tjänst, tyckes vara skolornas enda uppgift med den undervisning de nu lemna, icke att allmänt bilda, icke att i främsta rummet uppfostra till medborgare i och för det praktiska lifvet. Man arbetar oförtrutet, såsom skolan nu är organiserad, på att framkalla — för att begagna ett missbrukadt slagord — ett andligt proletariat, derigenom att man icke fäst at afseende vid landets tillgångar, icke vid antalet befattningar, icke vid landets folkmängd. Detta påminner mig om ett samtal mellan två jordbrukare. Den ene af dem gjorde ett besök hos den andre och skulle naturligtvis dervid bese ladugården. Han såg der en ovanlig mängd kalfvar, och frågade med anledning deraf sin vän: »Men icke behöfver du så många kalfvar?» »Jo,» svarade den andre, »jag lägger alltid på dubbelt så många som jag behöfver, ty halfva antalet svälter alltid ihjel under vintern». På så sätt är också förhållandet med skolan och staten, om det tillåtes mig att begagna denna liknelse. Man lockar in i skolan dubbelt så många lärjungar, som staten verkligen behöfver, och hvad blir följderna deraf? Följden blir den, att äfven härigenom

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

befordras i sin mån den så mycket omtalade emigrationen. Vi hafva öfverallt i hela världen landsmän, fritt uppfostrade på statens bekostnad, för hvilka vi väl kunde hafva rum i vårt lands jordbruk och näringar, men för hvilka vi icke hafva tillräckligt med embeten och tjänster. För att icke nödgas att svälta ihjel begifva de sig hoptals utomlands. De göra visserligen stundom ära och heder åt det svenska namnet, men kan det vara skäl, att staten med en sådan kostnad som nu uppfostrar tjänstemän, läkare, ingenjörer, finansiella och militära äfventyrare m. m. åt hela vida världen? Det *kan* icke vara riktigt. För att citera ett uttryck af Napoleon den 3:dje: »c'est chevaleresque, mais c'est fou», det är ridderligt, men det är tokigt.

Jag skall be att till bevis om hvad den kostnadsfria undervisningen kostar statsverket få anföra några siffror ur de tabeller, som äro bifogade Utskottets betänkande. Man finner sålunda att af de högre läroverken, hvilkas antal uppgår till 35, finnes icke mindre än 12, der kostnaden för hvarje lärjunge uppgår för år

till	öfver 200 kronor
vid 1	» 300 »
» 1	» 400 »
» 2	» 500 »

sålendes sammanlagdt 15 af 35 läroverk, der kostnaden går öfver 200 kronor för hvarje lärjunge.

Bland de 5-klassiga läroverken, hvilkas antal är 27, finnas 1, der kostnaden går öfver 300 kronor, och 7, öfver 200 kronor, deribland fyra öfver 270 och 1 öfver 290 kronor.

Hvad angår de treklassige läroverken, uppgår kostnaden för hvarje lärjunge:

vid Sölvesborg	till öfver 700 kronor
» Marstrand	» » 400 »
» Söderköping	» » 400 »
» Sala	» » 300 »
» Skellefteå	» » 300 »
och Strömstad	» » 300 »

Vidare finnes af nio tvåklassiga pedagogier 1, der kostnaden för hvarje lärjunge uppgår till öfver 500 kronor, 1 der den uppgår till öfver 400, 1 till öfver 300, och 1 till öfver 200 kronor. Och på det sättet allt igenom.

Nu säges visserligen, att man icke kan umbära latinet för deras skull, som vilja blifva vetenskapsmän. Äfven jag tror, att man icke kan detta, men jag är fullkomligt öfvertygad om, att, derest man, i stället för att utbreda latinundervisningen på ytan, koncentrerade den på djupet, skulle resultatet blifva långt mera vetenskapligt. Jag skulle nästan våga säga, att *den* klassiska bildning vore fullt tillräcklig, som kunde vinnas på försigtighetens grund. Ty lika väl, som den lär sig engelska, som ännar resa till Amerika, lika väl skall den lära sig latin och döda språk, som finner sig behöfva den för framtiden. Hvar och en har nog så mycket intresse för sitt eget bästa och förstår detta, att han lär sig hvad han behöfver för att

blifva hvad han verkligt vill, men ej skall väl detta gå till på det sättet, att man tvingar andra att lära sig hvad de *icke* behöfva.

Vidare förekommer vid våra skolor ett annat fel, som är af mycket betänkelig art, nemligen mångläseriet och de många examensämnen. Jag vill i detta afseende citera en man, hvars ord torde böra väga mycket. Det är ett yttrande, som anföres uti Pedagogisk Tidskrift för detta år. Det fälles redan 1829 om den stora mängden af läroämnena och lyder på följande sätt: »Lärjunge måste äga en viss mognad före mängden af läroämnena. Så förutsätter i trädet stammen grenarne, och naturen sörjer tidigast för den förres stadga. En motsatt teori — men en, åt hvilken skogen skulle le, om han hade känsla för menskliga dårskaper — må genast söka utveckla grenen utan stam; men det är teorien — för buskar.» Detta yttrande fälles af E. G. Geijer.

Jag vågar tro att latinet jemte flera andra ämnen kan vara i viss mån nyttigt, ja kanske understundom nödvändigt för t. ex. en juridisk vetenskapsman eller en ledamot i Högsta Domstolen, men att det deremot icke är nödvändigt för den praktiska juristen i underdomstolarne, emedan dennes göromål väl icke så mycket erfordra studiet af Jus Romanum som icke mera våra egna svenska lagar. Om man toge bort största delen af latinet för juristen, så skulle det för honom vara mycket nyttigare, om han i vederlag derför finge genomgå vid akademien en profärskurs i konsten att sitta ting. I fall uti hans examen fordrades ett kompetensbevis om att han egde tillräcklig öfning i detta hänseende, då skulle ej så ofta hända unga jurister, hvilka läst latin i långa banor — Cicero, Virgilius, Horatius och Ovidius m. m. — att fälla så besynnerliga domar, som nu stundom är fallet, och då skulle ej den rättsökande almhäheten behöfva uppehållas på den grund, att dessa unga jurister trots all latinsk »tankegymnastik» ej våga fälla dom i svårare fall, utan uppskjuta dermed från ting till ting, tills antingen den ordinarie domaren eller en mera routinerad vikarie tager vid. På samma sätt är det med landtpresten. Han torde vara föga betjenad med de kurser i latin och — i hebreiska, som nu fordras, men deremot borde som kompetensfordran i hans examen ingå skicklighet att kunna predika utan konsept. Det är hemligheten af de katolska presternas och af våra lekmanapredikanters stora inverkan, att det är det lefvande ordet, som de begagna, icke det skrifna.

I dessa tider har det varit naturligt, att ganska många skrivelser ingått från såväl elementarlärare som folkskolelärare; och sådana skrivelser hafva äfven kommit mig till handa. Då jag nu går att yttra några ord om folkskolans ställning till elementarskolan och det samband, som reservanterna satt mellan folkskolan och elementarskolan, skall jag be att få uppläsa några ord ur en kollektiv skrivelse från några folkskolelärare i Skaraborgs län; den är verklig af stort intresse. Bland annat säga de: »Af innevarande års Stats-Utskotts betänkande N:o 14 b III, finna vi att den sista gnista af hopp beträffande folkskolelärares förbättrade lönevillkor för närvarande slocknat. Men midt på denna mörka tafra skönja vi dock en ljus punkt, nemligen i den reservation, som af eder jemte öfrige

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

Andra Kammarens ledamöter i Stats-Utkottet blifvit vid berörda punkt afgifven. Vi vilja nemligen gifva tillkänna att äfven en folkskolelärare kan lefva för ett ideal, till och med om hans svältkur derigenom skulle under ett eller annat år blifva förlängd. Männe elementarlärarne tänka olika?»

Jag vill här i parentes fästa uppmärksamheten på, huru väl de hafva reda på sig dessa folkskolelärare och följa med Riksdagens förhandlingar, då de redan förskaffat sig detta Stats-Utskotts betänkande, hvilket, såsom herrarne veta, icke länge legat på Kammarens bord. De säga vidare: Det är visst att skall folkskolan vinna det anseende, som för framgången af hennes verksamhet är af nöden, så måste hon blifva en basis för *hela* folkets uppfostran. Ännu gå s. k. bättre och sämre folk och se misstänksamt på hvarandra. Icke är det sjelfva de olika skolorna som så söndrat folket, men det är den vidt skilda organisationen för de olika skolorna och den deraf härflytande olika föreställningen om desamma, som dertill varit den kraftigaste driffjedren. Och, tillägga de, hellre än att vi skulle på något sätt vara till hinder för den stora reformen, så vänta vi med glädje ett eller annat år, blott reformen i sin helhet blir genomförd. Så tänka och skriva de svenska folkskolelärarne, och jag hoppas att elementarlärarne icke heller tänka annorlunda.

Vidare har blifvit påpekadt i reservationen, att den presterliga tjänsteårsberäkningen borde upphöra, att skolan borde skiljas från kyrkan och från — medeltiden. Det är nemligen, som vi veta, icke oväntligt att skollärare få regala pastorat. Än då och än då se vi i tidningarne exempel på att denna rättighet icke är så oväsentlig, att icke afskaffandet häraf borde ingå såsom en bestämmande faktor vid en definitiv löneroglering för elementarskolelärarne.

För öfrigt ber jag att få betona att i den historik, som reservanterna anført, förekommer en strof ur den stora läroverkskommitténs betänkande af år 1828, som är värd att minnas. Jag skulle hoppas och önska, att när och om den stora undervisningsfrågan, på sätt i den Kongl. propositionen blifvit antydt, kommer att handläggas af en för ändamålet tillsatt komité, denna måtte blifva lika frisinnad för vår tid som den af 1828 var för sin. Sistnämnda komité, som bestod af 23 ledamöter under ledning af Hans Kongl. Höghet Kronprinsen Osear, tillsattes för nära 60 år sedan, men ännu är en stor del af hvad den förutsatte och önskade ouppfyldt. Jag skall be att få anföra namnen på de män, som suto i denna komité, för att uppfryska minnet af hvad dessa män voro och hvilken auktoritet man måste tillerkänna deras yttranden. De voro: Claes Flemming, C. von Rosenstein, B. F. Sparre, Hans Järta, A. C. af Kullberg, C. E. von Weigel, C. F. af Wingård, E. Tegnér, J. O. Wallin, J. P. Lefrén, P. von Afzelius, N. M. af Tannström, A. von Hartmansdorff, C. P. Hagberg, J. Berzelius, S. Grubbe, E. G. Geijer, C. Agardh, A. O. Lindfors, S. P. Agren, A. Fryxell, L. M. Enberg, Josef Wallin.

Om den, som skrifvit inledningen till sagda komitébetänkande, har blifvit sagdt att han var en af sin samtids konservativaste män. Det var dåvarande Kanslirådet von Hartmansdorff. Han biträdde i afseende på universiteten af professor Grubbe och i afseende på det

öfriga af dåvarande lektorn Anders Fryxell. Det är som sagdt nära sextio år sedan detta komitébetänkande, hvarpå man arbetade i två år, framlades, och ännu återstår en stor del af de reformer, som deri förklarades önskvärda.

Slutligen tager jag mig nu friheten hos Herr Talmannen anhålla om proposition på, att Kammaren ville på grund af de skäl och omständigheter, som i reservationen vid punkten I blifvit anförda, afslå såväl Kongl. Maj:ts proposition som äfven Stats-Utskottets hemställan i nu föredragna moment.

Häruti förenade sig Herrar *J. Andersson* i Jönvik, *J. E. Johansson* i Forneby, *Sandberg*, *Otterborg*, *J. Andersson* i Häckenäs, *Sjö*, *Magnusson*, *Öla Månsson*, *A. F. Petersson* i Sibbarp, *N. Nilsson* i Espinge, *O. B. Olsson*, *Sv. Andersson* i Plöninge och *Johan Önsson*.

Friherre Nordenskiöld: Herr Talman! Jag får yrka afslag på den nu föredragna, enligt min tanke, synnerligen olycksbringande punkten i Utskottets betänkande. Det kan hända att skolafgifter i åtskilliga andra länder uppbåras, men säkerligen är detta första gången, som det framkommit ett förslag att uppbära en *kunskaps-skatt*, och jag vill hoppas att äran af den upptäckten icke skall behöfva uppskrifvas i Sveriges kulturhistoria. Men äfven om vi i denna fråga skulle kunna åberopa oss på exempel från alla öfriga civiliserade länder, skulle jag dock vilja bibehålla den ädla princip, som hittills gällt hos oss, att staten bereder kostnadsfri undervisning åt hvarje kunskapssökande svensk yngling, han må vara fattig eller rik mans son, född i slottet eller kojjan. Det är den principen vi hafva att tacka för de bästa, de pligtrognaste och de mest viljekraftiga elementen bland statens, lärdomens och kyrkans män; det är den som sedan århundraden tillbaka, äfven under de aristokratiska fördomarnes tid, hindrat de sociala skiljemurarne att hos oss resa sig lika högt som i andra länder; det är den som skänkt oss Linné och Berzelius och så många andra stora tänkare, statsmän och snillen. Olyckligt vore det därför att nu öfvergifva denna princip.

Ensamt detta skäl är för mig fullkomligt tillfyllestgörande för afslag å punkten. Men enär ännu i vår tid, då kunskapens och idéernas makt är så omätligt stor, många finnas, hvilka med ringaktning uppskatta de ideella sträfvandena, torde för mängden dylikt skäl icke gälla så synnerligen mycket. Jag skall därför anförda några bevis för att sällan ett i fosterlandets utveckling så ingripande förslag som detta blifvit framlagdt på så lösa grunder och med så otillförlitliga beräkningar. Förslaget har närmast föranledts deraf, att eklestastikministern, såsom orden i hans yttrande till statsrådsprokollet den 7 Januari 1882 falla sig, »icke vågar hysa någon förhoppning, att Riksdagen skall finnas villig att för löneförbättringar åt elementarlärarne af statens medel anvisa ett årligt belopp af den betydelse, som för ändamålet kräfves». Medlen skulle därför anskaffas genom denna nya kunskapsskatt. Man skulle vid sådant för-

*Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.*
(Forts.)

hållande kunnat vänta, att man i den Kongl. propositionen fått en noggrann beräkning öfver huru mycket denna skatt verkligen komme att inbringa. Dylika beräkningar bruka vi få, när det gäller skatt på krita eller någon annan af de importartiklar, som vi voterade om för ett par dagar sedan, men så är här icke förhållandet. Man utgår blott från det antagandet, att 75 procent af skolungdomen skulle vara barn af tillräckligt bemedlade föräldrar, att kunna betala ifrågasvarande skatt. Några statistiska tabeller, hvarpå det antagandet grundar sig, söker man förgäves. Jag har därför försökt bilda mig en åsigt i frågan på det enda sätt, som stått mig till buds, nemligen genom att vända mig till en mängd skolbildade personer och fråga dem, huru stor procent elever, hvilkas föräldrar voro tillräckligt förmögna att betala en skolafgift af intill hundra kronor, funnos i den statsskola de genomgått. I förbigående vill jag nämna, att den afgift, som nu föreslås, icke är ringa, den är tvärtom ofantligt stor. Det kan lätt inses, om man betänker att den tillsammans med de afgifter, som redan uppbäras i skolorna, när den är som högst uppgår till samma belopp, som i Stockholms förnämsta och dyraste privata skola betalas för en elev i lägsta klassen, och till hälften af det belopp, som i samma skola betalas för en elev i högsta. Det är således en mycket dyr afgift. — Svaret, som jag fick på min fråga om föräldrarnes förmögenhetsvilkor, utföll nästan alltid så, att det var endast ytterst få, som skulle haft råd att betala afgiften. När jag ytterligare begärde att få ett bestämdt tal uppgifvet, var det endast några få, som ansågo de bemedlades barn uppgå till 25 procent.

På min särskilda fråga, om icke ett så stort antal, som Kongl. Maj:t uppgifvit, varit bemedladt, svarades »helt säkert icke». En beräkning, som grundar sig på sådana upplysningar och icke på statistiska data, är dock ganska otillförlitlig; den beror ytterst på tycke och på ett minne från förgångna tider, som lätt sviker. Men lyckligtvis har Stats-Utskottet i sitt betänkande meddelat några statistiska tabeller i frågan, visserligen icke fullständiga, men vi få i alla fall vara Stats-Utskottet tacksamma härför. Dessa tabeller kunna alltid gifva oss någon ledning för omdömet. Beklagligen innehålla de dock ej några uppgifter om förmögenhetsförhållandena hos skolungdomens föräldrar, utan endast om deras samhällsställning. Man får således på ett temligen godtyckligt sätt söka från sambällsställningen sluta till förmögenhetsvilkoren. I tabellerna omtalas till en början, att i 71 läroverk, hvarifrån uppgifter erhållits, funnits tillsammans 14,069 lärjungar. Af dessa hafva 14 procent varit bondsöner eller söner af hemmansegare. Jag vädjar till de härvarande landtmännen, huruvida jag har orätt, om jag säger att icke mer än hälften af desse hemmansegare äro så förmögna att de mäktat betala en skolafgift för sina söner, som i de högsta klasserna uppgår till ett-hundra kronor. Således måste af denna klass sju procent i afseende å denna fråga anses såsom mindre bemedlade. Sedermera hafva vi tretton procent af lärjungeantalet, som äro söner till arbetare. Dessa äro väl att anse såsom obemedlade utan undantag. Vidare hafva vi 24 procent, som sammanföras under titeln »söner af embetsmän». Denna titel är dock origtig och vilseledande. Till embetsmän räknas

nemligen äfven underofficerare, organister, folkskolelärare och, jag tager det för alldeles gifvet, äfven vaktmästare äfvensom en mängd andre dessas vederlikar. Hvad nu de egentliga embetsmännen beträffar, så är att märka, att det icke ofta ifrågakommer, att barnen till de embetsmän, som innehafva de förnämsta posterna, gå i skolan; desse embetsmän erhålla vanligen dessa poster vid en så hög ålder, att det mindre ofta torde inträffa att de hafva sina barn i skolan utan snarare vid universiteten. De embetsmän, som hafva sina barn i skolorna, utgöras företrädesvis af embetsmän i de lägre graderna, hvilkas aflöning såsom vi väl veta är ganska knapp. För en stor del af dem blir det åtminstone svårt att betala några dryga skolafgifter för sina barn. Jag antager sålunda, att de embetsmän, som äro för fattige att betala skolafgifterna för sina barn, jemte de under denna rubrik upptagne underofficerare, organister, folkskolelärare och vaktmästare uppgå till $\frac{2}{3}$ af det angifna procenttalet, d. v. s. till 16 procent. Så komma vi till söner af »industriidkare» eller dem, »som tillhöra den s. k. medelklassen». Detta är nu en så mångtydig rubrik att det är svårt att på grund af densamma anställa några beräkningar, men jag tror att i denna klass ingår en ofantlig mängd fattiga handverkare och andra, som i förmögenhetsafscende icke stå synnerligen högt, och att man i detta fall ej kommer långt från sanningen, om man antager att af de 49 procent, hvartill sönerna af denna klass uppgå, åtminstone 36 procent, endast med ytterlig svårighet kunna betala skolafgifterna. Således få vi 72 procent som icke alls eller endast med stor svårighet kunna betala dessa afgifter. Utgångspunkten för denna af mig nu verkställda beräkning är visserligen osäker; kanske har jag kommit till ett något för högt procenttal, men detta tal tyckes likväl öfverensstämma med de siffror jag erhållit vid förfrågningar hos enskilda personer. Emellertid framgår häraf för det första, att åtminstone hälva antalet af skolbarnen måste befrias från skolafgifter, om de icke genom den ifrågavarande förhöjningen skola jagas bort från skolorna, och för det andra att denna skatt, i stället för fyrahundratusen kronor, endast kommer att lemna omkring tvåhundratusen. Besynnerligt är det då, att en så odiös pålaga skall åläggas för en så ringa inkomst och att vi härför skola bryta mot en ädel tradition från århundraden tillbaka. Men Stats-Utskottets ärade ordförande har sagt och man och man emellan har ofta yttrats, att det just vore meningen att genom denna skolafgift minska skolbarnens antal; att vi för närvarande hafva för mycken skolungdom, att detta öfverflöd ger upphof till ett intelligensproletariat högeligen skadligt för samhället. Detta är dock besynnerliga påståenden i vår tid, hvars lösen är kunskap, mera kunskap och än mera kunskap! Att påstå att det vore en olycka för landet att många af dess ungdom studera, tror deremot jag vara fullkomligt origtigt. Vi kunna tvärtom vara stolta öfver att hafva 15,000 elever i statens lärdomsskolor och 2,000 studenter. Dessutom hafva vi alls icke skäl att klaga öfver något intelligensproletariat. Det förefinnes nu mindre än någonsin förr. Vi söka sålunda numera förgäves efter den talrika klass af utfattige »Kongl. sekreterare», som existerade för några årtionden tillbaka och som föranledde en af den tidens

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

*Angående
lönesför-
bättring för
elementar-
lärare n. m.
(Forts.)*

berömdaste skriftställare till en mycket skämtsam deduktion af deras namn, och jag tror likaså att man för närvarande förgäfväs söker magistrar och f. d. studenter vid våra gardesregimenten. För blott ett trettiotal år sedan hände sådant ganska ofta. Vål händer det ännu någon gång att en studerande befinnes hafva misstagit sig om sitt lefnadsmål. Oftast likväl är det fallet, att desse, som sålunda misslyckas, icke duga till något, hvad det vara må, utan genom eget lättsinne hafva förstört sin framtid. Men jag frågar, om inom den kategori af medborgare, som framför andra är representerad i denna Kammare, nemligen jordbrukarne, icke i sjelfva verket en större procent misslyckas i sina förhåfvanden än af dem som studera, eller med andra ord, om icke antalet af dem, som, när de skola plöja och så, misslyckas deri, är större än antalet misslyckade studenter. Efter min öfvertygelse är det mål, inskränkning af de studerandes antal, som man genom skatten söker vinna, otidsenligt och förderf- ligt, och det medel, hvarmed man vill vinna detta mål, ytterst odiöst och stridande mot vår kulturs ädlaste traditioner. Derför yrkar jag afslag å Utskottets hemställan i denna punkt, oberoende af hvilket beslut, som kan komma att fattas angående de efterföljande punkterna.

Friherre *Koskull* förenade sig med Friherre *Nordenskiöld*.

Herr *Hedin*: Herr *Talman*! Då icke något medgifvande på derom gjord framställning blifvit lemnadt att vid föredragning af första punkten af Stats-Utskottets föreliggande utlåtande få diskutera detsamma i hela dess vidd eller ens ytra sig om de med hvarandra närmare sammanhängande punkterna A, B och C, skall jag för närvarande hålla mig uteslutande till nu föreliggande första punkt A.

Jag måste då börja med det erkännande, att Stats-Utskottet har i några afseenden väsentligen förbättrat Kongl. Maj:ts proposition. För det första har Stats-Utskottet i viss mån — och detta icke så obetydligt som den förste opponenten på göteborgsbänken velat antyda — afhjelpat den påfallande förunderliga bristen i Kongl. Maj:ts proposition å en för omdömet om afgiftsfrågan erforderlig statistisk utredning. För det andra har Stats-Utskottet — och äfven detta är en betydande förtjenst å Utskottets sida — upplöst det onaturliga sambandet i Kongl. Maj:ts proposition mellan frågan om förhöjning af terminsafgifterna vid de allmänna läroverken och frågan om löne- reglering för lärarne vid seminarierna. Kongl. Maj:t hade föreslagit att, under förutsättning af terminsafgifternas förhöjning, så och så mycket skulle beviljas till löne reglering för lärarne vid det högre lärarinneseminariet och folkskolelärareseminarierna.

Många underliga sammankopplingar af icke sammanhängande frågor har jag hört talas om, men någon underligare, någon tokigare än denna hade jag icke ens drömt mig, förrän jag läste denna Kongl. Maj:ts proposition. Detta onaturliga samband har Stats-Utskottet lyckligtvis upplöst. För det tredje har Stats-Utskottet, sin pligt lik- mätigt, häfdat Riksdagens rätt att besluta om förhöjning af lär- jungarnes terminsafgifter och tillbakavisat det oberättigade anspråket, att Kongl. Maj:t skulle ega rätt att *allena* derom förordna. Visser- ligen har ett sådant anspråk trädt i dagen vid ett föregående till-

fälle, men detta är nu redan 20 år sedan. I proposition N:o 78 till 1862 och 1863 års Riksdag förordade Kongl. Maj:t en förhöjning af terminsafgifterna vid de allmänna läroverken, för att derigenom kunna bilda en byggnadsfond för dessa läroverk, men Kongl. Maj:t föreslog icke Riksdagen att bevilja en sådan förhöjning, utan talade derom endast i allmänna ordalag, såsom om en särdeles lämplig åtgärd, anförande dervid att undervisningen i vårt land vore mera kostnadsfri än i andra länder; men Kongl. Maj:ts proposition slöt blott med en begäran, att i budgeten skulle uppföras en summa för vissa uppgifna läroverksbyggnader. Följden häraf blef emellertid att Riksdagen uppfattade Kongl. Maj:ts proposition såsom ett förslag till bemyndigande för Kongl. Maj:t från Riksdagens sida att pålägga en terminsafgift af 5 kronor till läroverksbyggnadsfonden; och förklarade Riksdagen att den på grund af detta Kongl. Maj:ts förslag, som i sjelfva verket aldrig förefunnits, beslutat att en sådan terminsafgift skulle utgå, hvarefter i Kongl. cirkulärbrevet den 11 December 1863 Kongl. Maj:t gaf vederbörande till känna, att han föreslagit och Riksdagen beslutat en terminsafgift af 5 kronor att utgå till läroverkens byggnadskassa. Härmed borde den konstitutionella sidan af denna sak hafva varit så afgjord, att man icke vidare behöft befara några försök af Kongl. Maj:t att göra rätten att höja afgifterna vid elementarläroverken till ett bihang till Kongl. Maj:ts ekonomiska lagstiftningsmakt. Då nu emellertid så skett, är det, säger jag, en förtjenst hos Stats-Utskottet att äfven under denna parlamentariska regim hafva gjort motstånd mot ett sådant tilltag.

I ett annat afseende har man också väntat — men förgäfvets — att Stats-Utskottet skulle afhjelpa en af de mest i ögonen fallande bristerna i Kongl. Maj:ts proposition, nemligen i fråga om formen för bestämmandet af hel eller partiel befrielse för lärjungarne från erläggande af terminsafgift. Herr Statsrådet och Chefen för Eklestastikdepartementet har till statsrådsprotokollet anført, att i läroverken finnas, utom medellösa och bemedlade, äfven s. k. mindre bemedlade lärjungar. Såsom en allmän fras låter detta mycket väl säga sig, men förr än dess innehåll varder närmare bestämdt lennar den absolut ingen ledning för deras omdöme, hvilka skola pröfva och afgöra frågor om hel eller partiel befrielse från afgifterna. Deraf att man kan säga såsom en allmän sats, att svenska befolkningen kan indelas uti bemedlade, medellösa och mindre bemedlade, deraf kan den, som skall afgöra befrielsen från lärjungeafgiften, icke hemta den allra ringaste ledning för sin åtgärd. Vidare uppstår, rörande hvad jag har kallat formen för bestämmandet af denna befrielse, det spörsmålet, huru länge en en gång beviljad, hel eller partiel befrielse skall räcka. Skall den räcka så länge som en lat och obegäfvad lärjunge täckes deraf begagna sig, och om icke, när, huru ofta och på hvilket sätt skall det pröfvas huru länge han skall behålla denna förmån? Ytterligare frågar man sig: huru finna en garanti, att vid samtliga de talrika läroverken lika eller åtminstone likartade grundsatser komma att vid tillämpningen följas? Slutligen uppkommer den frågan: åt hvilken eller åt hvilka skall pröfningen uppdragas? Om allt detta tiger Herr Departementschefen, och Stats-Utskottet

*Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)*

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m

(Forts.)

likaså. Visserligen yttrar Utskottet å sidan 18 i utlåtandet: Väl torde å andra sidan mot afgiftsförhöjningen invändas, att derigenom tilläfvventyrs begåfvade ynglingar ur de fattigare samhällsklasserna skulle kunna beröfvas tillfälle till förvärfvande af kunskaper, som kunde göra dem skickliga till utöfvande af en gagnande verksamhet; men, enligt Utskottets öfvertygelse, saknar en dylik invändning väsentlig betydelse, enär helt säkert, med den föreslagna rättigheten till befrielse för ett ej oväsentligt antal lärjungar antingen från hela, eller ock för de så kallade mindre bemedlade från halfva den ifrågasatta nya afgiften, knappast någon yngling, som visar verklig håg och fallenhet för studier samt genom flit och godt uppförande gör sig förtjent af sådan befrielse, på grund af bristande tillgångar skulle behöfva försaka den högre offentliga undervisningen, utan tvärtom sådana ynglingar i och genom förändringen med större lätthet skulle komma framåt än nu är fallet, då anlagen hafva mindre att betyda i fråga om möjligheten till skolgång. Stats-Utskottet antyder således åtminstone att flitens och anlagens rekommendation bör göras till vilkor för befrielsen, och att ingen bör erhålla befrielse, hel eller partiel, endast på den grund att han är obemedlad eller mindre bemedlad. Men någon anvisning huru detta skall utrönas, eller om de grunder, hvilka vid pröfningen skola följas, eller någon antydan om i hvilka händer denna kinkiga och ömtåliga, mycket obehagliga pröfning skall läggas, finnes hvarken i Kongl. Maj:ts värdslösa proposition eller i Stats-Utskottets utlåtande. Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskott år 1880 har tillåtit sig att antyda en utväg, i det Utskottet föreslog att för denna pröfning skulle förordnas en nämnd. Jag vågar icke påstå att det förslag, Utskottet framstälde uti motiveringen till sitt då afgifna betänkande rörande undervisningsfrågan, är det bästa möjliga; men jag påstår att Utskottet har anvisat den rigtning, i hvilken man bör gå, jag påstår att om en väsentlig förhöjning i lärjungarnes afgift måste ske, man icke kan stanna vid det nuvarande systemet, att lägga afgörandet af dessa frågor i läroverkskollegiets eller väsentligen rektors hand. Och i alla dessa frågor om formen för bestämmande af hel eller partiel befrielse lär väl Riksdagen vilja hafva sitt ord med, eftersom detta dock är ett slags beskattningsfråga. Men då detta ju kan provisoriskt — jag medgifver det, men icke mera — ordnas af Kongl. Maj:t, så hemtar jag här af alldeles icke någon anledning till motstånd mot hvad Stats-Utskottet föreslagit i punkten A. Jag vill tvärtom på det lifligaste förorda detta af det skäl att det, såvidt jag förstår, icke låter sig göra att, utan förhöjning i lärjungarnes afgifter, åvägbringa en tillfredsställande lönereglering för skollärarne, hvilket för undervisningens väl, för lärjungarnes bästa är minst lika nödvändigt som för lärarne, och vidare därför, att om denna förhöjning genomföres under iakttagande af klokt uttänkta och opartiskt tillämpade bestämmelser, jag deri icke ser någon våda utan snarare en fördel.

Jag skall nu tillåta mig, Herr Talman, att något betrakta de skäl, som anförts af motståndarne mot den ifrågasatta förhöjningen af lärjungarnes afgifter.

Den förste ärade talaren på göteborgsbanken började med att

tala om den i Sverige häfdvunna fria undervisningens, genom långa tider vitsordade, välsignelser för vårt land. Dertill svarar jag honom, att åtminstone i mannaminne har denna undervisning i elementarläroverken aldrig varit fri. Om man nu höjer de redan bestående lärjungeafgifterna, så kan man gå ett temligen långt stycke på den vägen, utan att det höjda beloppet blir större än att det nått och jemnt motsvarar penningevärdets förändring under de sista par decennierna.

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.

(Forts.)

Det är besynnerligt att, så snart denna sak kommer fram, man talar som vore det fråga om att införa något nytt, hittills ohörddt, att bryta en hittills undantagslöst i vårt land följd princip. Detta är icke sant. Så långt jag minnes tillbaka, har undervisningen icke varit fri. Vi hafva skolafgifter nu, som uppgå i vissa läroverk till 20 kronor. Detta belopp, jemfördt med 20 kronor för t. ex. 20 år sedan, måtte väl nu kunna höjas till 40 kronor eller till 40 å 50.

Samme talare framhöll vidare såsom en väsentligen god verkan af denna förmenta frihet i afgifter — jag vill inpregla att det icke är någon verklig utan blott en förment afgiftsfrihet han talade om — att någon skarpare skilnad emellan de olika samhällsklasserna icke uppkommit, i ty att den motverkats af den fria undervisning, som sammanfört barn ur olika klasser till sammanlefnaden på skolbänken. Men förhållandet mellan de olika samhällsklasserna förändras ju icke genom den nu ifrågavarande förhöjningen. Icke behöfver man numera frukta en social reaktion därför att man något höjer dessa redan förut bestående afgifter; man *skapar* ju icke derigenom en skilnad mellan å ena sidan dem som skatta och å den andra dem som icke göra det, emedan denna skilnad redan förut består, man blott ökar efter förändrade förhållanden en redan förut bestående afgift. Huru skall detta kunna inverka på förhållandet emellan de särskilda samhällsklasserna i vårt land? Det är för mig ofattligt.

Men om det nu skulle hafva någon nytta med sig att undervisningen vore, såsom man behagat kalla den, fri — hvilket den visserligen *icke* varit — och hvilken nytta man förmenar skulle äfventyras genom en förhöjning af lärjungeafgifterna, så vill jag deremot ställa en annan nytta, som jag förväntar af denna åtgärd, nemligen att den skall hindra tillströmningen till våra elementarläroverk af barn och ynglingar, som äro för bokliga studier helt och hållet obehväma. Det är väl bekant, att sådana till stort antal befolka våra läroverk och universitet. Det vore nyttigare för dem sjelfva och för samhället i dess helhet om de tidigare vände sig åt andra banor der de kunde blifva duglige män, än åt de bokliga studiernas, der de blifva oduglige.

Samme ärade talare erkände åtminstone delvis vissa olyckliga följder af hvad han kallade det nuvarande systemet. Jag ber dervid att få erinra att det är icke blott undervisningsplanen, icke blott bestämmelserna om de i skolorna studerade läroämnena, som konstituera detta system: till systemet hör också det att hela massan af ynglingar, som på något sätt kunna draga sig fram och vinna sitt nödtorftiga uppehälle vid skolan, i följd af den kostnadsfria un-

Angående löneförbättring för elementarlärare m. m. (Forts.)

dervisningen skola, för att begagna ett något simpelt uttryck, få nöta sig fram från klass till klass hela skolan igenom, ehuru de absolut icke duga för bokliga studier. Detta hör också till det nuvarande »systemet»; och deraf härflyter ock en del af systemets mindre lyckliga följder, men alldeles icke komma de blott deraf, att man läst för mycket latin i skolan, ty det, man lärt sig, det orkar man nog bära.

Vi vilja icke, såsom den ärade talaren på göteborgsbänken antagit, hindra obemedlade ynglingar från att besöka skolorna, alldeles icke; ingen människa har framställt något sådant yrkande eller uttalat en sådan åsigt. Vi vilja tvärtom genom att öppna tillfälle till befrielse från afgifter för en ganska stor procent lemna dem tillträde till läroverken; men vi vilja såsom vilkor härför, såsom nyss nämndes, anlagens och flitens rekommendation, ty att hålla kostnadsfri undervisning för sådana som icke hafva anlag och håg för studier eller flit, förefaller mig vara en dålig husbällning; huru det skall kunna bidra till att hålla vårt lands kultur uppe, det kan jag icke fatta. Om nu den ärade talaren befarar att den procent-siffran för befrielse, som Kongl. Maj:t och Stats-Utskottet föreslagit, är för låg, näväl, må man då höja den. Han anförde att, enligt uppgift i någon tidskriftsartikel, för närvarande knappast 50 procent af lärjungarne i de allmänna läroverken erlägga afgift. Deraf skulle man möjligen kunna draga den slutsats, att befrielsen borde utsträckas till omkring 50 procent af hela antalet lärjungar, helst afgifterna nu skola blifva högre enligt Kongl. Maj:ts proposition, än de hittills varit. Jag vill emellertid härmed erinra att man hittills gått så utomordentligt beskedligt, ja jag skulle nästan vilja säga slappt till väga, att om man följt den grundsats, som är den enda rigtiga, att lemna befrielse blott åt dem, som visa anlag och flit, och icke åt dem som utmärka sig genom dåligt hufvud och lättja, så skulle man kommit till en betydligt lägre procent än den som framgår ur den citerade tidskriftsartikeln.

Den andre talaren i ordningen, Stats-Utskottets ärade ordförande, har såsom en sannskyldig diskussionens Ivar Widfamne ytrat sig om allt — utom den nu föredragna punkten. Han talade om Napoleon III — citatet var dock ej alldeles rigtigt — om parlamentarismen, om latinet, om 1828 års undervisningskomité, om E. G. Geijer m. m. m. m., men rörande lämpligheten eller olämpligheten af förslaget att höja lärjungeavgifterna ytrade han ingenting. Det resultat han kom till lär väl sålunda vara byggt på andra grunder, än dem han anförde i sitt föredrag — det resultatet nemligen att afslå alltsammans. Häremot får jag, med begagnande af de ord, som han trodde sig hafva lånat af Napoleon III, högstsalig i äminnelse, säga, att det är hvarken ridderligt eller klokt, utan oridderligt och galet att låta lärarne svälta derföre, att man betraktar deras lönefråga såsom ett medel till att genomdrifva en läroverksreform, om hvilken *Riksdagen* ännu icke uttalat sig. Hvad han ordade om parlamentarismen skulle möjligen kunna uppfordra till någon kontrovers. Men då den frågan är ett skämtsamt ämne, och frågan om lärjungeavgiften och löneregleringen för lärarne deremot ett allvar-

samt, så vill jag icke inblanda den förra i den senare. Endast det vill jag säga, att hvad han anförde om de gemensamma voteringarne, m. m. sådant, åtminstone icke innebär något bevis för att parlamentarism finnes i detta land eller ens är för detta land lämplig, och att hvad beträffar den tröst, han ville skänka regeringen, hans mening till henne att finna sig väl i de många nederlagen nog mycket erinrar om det gamla ordspråket: »bit mig först ock smek mig se'n.»

*Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.*
(Forts.)

Min ärade vän och närmaste granne på denna bänk har i sitt varma och lifliga försvar för den s. k. afgiftsfriheten, som dock icke finnes i skolstadgan och icke i verkligheten, yttrat, att det är denna frihet från skolaavgift, som vi hafva att tacka därför, att de sociala skiljemurarne i vårt land icke rest sig till samma höjd som i åtskilliga andra länder. Det är möjligt att denna frihet kunnat i förra tider i någon mån bidraga till detta lyckliga resultat, men att den icke varit någon väsentligt verkande orsak dertill, vågar jag dock påstå. Hufvudskälet är väl att söka deri, att uti de länder, på hvilka han häntydde, har med eröfringens rätt herskat en aristokrati, som gjort den öfriga befolkningen dels till trälar, dels till politiskt rättslöse, hvaremot Sverige alltid haft den stora, ovärderliga lyckan att ega ett fritt bondestånd, som alltid tagit del i landets allmänna angelägenheter, om ock det varit under vissa tider något tillbakaträngdt. Deruti ligger hufvudskälet hvarför de sociala skiljemurarna icke kunnat växt upp i vårt land till samma höjd som t. ex. i Frankrike och hvarföre icke ännu hos oss framkallats några sociala revolutioner, om vi också fått genomgå politiska sådana. För öfrigt ber jag få erinra min ärade vän och granne derom, att icke ens undervisningen i folkskolan är afgiftsfri, såsom folkskolestadgan utvisar. Om det i förra tider verkligen varit så, som han säger, att samvaron under den kostnadsfria undervisningen utgjort det föreningsband mellan medlemmar af olika samhällsklasser, som hindrat de sociala skiljemurarne att stiga för högt upp, så äro förhållandena nu i hög grad förändrade mot förr, så mycket förändrade i midten af 19:de seklet mot hvad de varit i midten af det 18:de, att man icke kan befara att vi genom en liten förhöjning i detta afgiftssystem, som vi redan för längesedan accepterat, skulle få en klass, som tack vare förmögenhet eller goda ekonomiska omständigheter kan förvärfa sig den högre bildningens förmåner, och en annan stor klass, som i följd af sina ekonomiska vilkor utestänges från denna bildning. Detta är icke tänkbart numera.

Då, som sagdt, jag betraktar en förhöjning i lärjungeavgiften inom de måttliga belopp, Kongl. Maj:t föreslagit, icke allenast icke såsom något ondt, utan såsom i och för sig välgörande, då jag vidare betraktar den såsom ett oundgängligt vilkor för en definitiv och tillfredsställande löneroglering, och då jag anser en tillfredsställande löneroglering påfordras minst lika mycket af undervisningens, det är den uppväxande generationens intresse, som af lärarnes, så anhåller jag om bifall till hvad Utskottet föreslagit i punkten A).

Herrar Friherre *Leijonhufvud, Dickson, von der Lancken, Söderström, Lindmark, Wedberg, Axel Key, Trybom, J. Sandvall* och af *Trolle* instämde med Herr Hedin.

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

Herr Hedlund: Den siste talaren har så kraftigt visat hurusom de, hvilka vilja vara med om den här ifrågasatta förhöjningen i terminsavgifterna vid allmänna läroverken, ingalanda dermed åsyfta att från den allmänna bildningen utesluta de framstående anlagen, att jag i det hänseendet ej har något att tillägga. Vore förslaget på något sätt egnadt att hindra begåfningen och anlagen äfven i det fattigaste hem från att komma i åttjutande af kunskapens och bildningens för-måner, så är jag också viss om, att inom denna Kammare ingen enda röst skulle biträda detsamma. Denna förutsättning — och därför har den nästföregående talaren gifvit goda skäl — har således enligt min tanke varit oriktig. Anser man åter, att dessa 15 och 20 procent af barnen, som skulle kunna erhålla lindring i eller befrielse helt och hållet från skolavgifterna, är för litet, nå välan, låtom oss då öka denna procent! För min del säge jag helst att intet procentbelopp alls vore bestämdt, utan att helt enkelt alla med häg och anlag för studier utrustade obemedlade ynglingar, till obegränsadt antal, finge inträde vid allmänna elementarläroverken. Men ett visst procentbelopp måste man ju alltid uppställa för att kunna göra en kalkyl.

Hvad angår den förste talarens yttrande, att han i den starka tillströmningen till skolorna såg ett glädjande tidens tecken på åtrå efter bildning, så fruktar jag att han betraktat saken ur en alltför ideel synpunkt. Jag håller nemligen före, att denna stora tillströmning ofta har sin orsak i mera rent prosaiska förhållanden, såsom i den af både föräldrar och ynglingar närda föreställningen, att de senare genom att gå »läsvägen» skulle blifva i tillfälle att inträda i statens eller kyrkans tjänst och dermed vinna en bekvämare och mera ansedd verksamhet för sin utkomst, än hvad de eljest kunde ha att emotse. Häri ligger visserligen icke egentligen något ondt, om icke både stat och kyrka finge vidkännas en mängd sökande, som icke vore vuxne den uppgift de eftersträfvade. Det är på detta sätt man, såsom Herr Ordföranden i Stats-Utskottet yttrade, och hvari jag instämmer, kommit till det olyckliga embetsmannaproletariatet. Och hvad mera är: det borgerliga, det praktiska, det industriella lifvet går i mistning af en del intelligens och bildning, som eljest kunde komma det till del, men som öfverflyttas till andra regioner, hvilka å sin sida blifva öfverlastade med en mängd individer, som alls icke passa därför.

Men är det sant att man till förebyggande af dessa olägenheter vill sätta ett stängsel mot ett allt för starkt tillströmmande till läroverken, så återkommer man till skillnaden mellan stad och landsbygd. Jag är icke den som vill betona denna skillnad, hvilken merendels och så lätt framkallar fördomar och väcker onda känslor hos städerna mot landsbygden och hos landsbygden mot städerna. Men ett faktum, är, att föräldrar, som bo i städer och der hålla sina barn i skola, stå till läroverken i ett annat förhållande än landsbygdens invånare, hvilka för barnens underhåll på annan ort måste underkasta sig uppoffringar, ojemförligt större än dem, som i följd af ökade terminsavgifter skulle drabba föräldrarna i de städer, som hafva egna skolor. Således, vore det fråga om att alla barn, som komma från landsbygden, skulle få kostnadsfri undervisning i städernas skolor,

så skulle jag icke ha något mot ett sådant förslag. Deremot anser jag, att de mera välbergade familjerna i städerna böra kunna bidra till underhållet af de offentliga läroverk, der deras barn erhålla undervisning, likasom de betala för sina barn i de enskilda skolorna. Det är därför jag vill ha högre terminsafgifter. Gentemot de uppoffringar landsbygdens föräldrar måste underkasta sig för sina barns skolgång i städerna, vill jag dock ej underlåta att i förbigående erinra om den frikostighet, som inom städerna varit och är rådande för att hjälpa obemedlade ynglingar från landsbygden att kunna uppehålla sig vid de allmänna läroverken. Man känner väl till de s. k. matdagarne, och jag är säker på att landsbygdens invånare icke heller förneka sin tacksamhetsskuld i detta fall. Mer än en yngling från ett fattigt hem har ursprungligen denna stadsinvånares frikostighet att tacka för att han kunnat stiga upp till rikets högsta värdigheter.

*Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.*
(Forts.)

Men nu möter den svåra frågan om pröfning af dem, som skola erlägga terminsafgift och af dem som skola befrias derifrån. Jag föreställer mig emellertid, att denna pröfning, i hvad den rör fattigdomsvilkoren, icke skulle bli så svår. Det komme väl att gå så till, att föräldrar eller målsmän på grund af medellöshet finge hos skolstyrelsen anhålla om befrielse från skolafgift för sina barn; och den pröfning af saken, som då åläge skolstyrelsen, borde väl icke vara svårare än den pröfning i fråga om fattigunderstöd, som så mångfaldiga gånger eger rum inför vederbörande kommunala myndigheter. Annat är förhållandet då det blir fråga om pröfning af barnens anlag och håg för studier. På den pröfningen lägger jag för min del stor vikt. Den kan bli så svår, åtminstone innan barnen blifvit för lärarne kända. I det hänseendet har Danmark, efter hvad jag sport, vidtagit en ganska egendomlig åtgärd, då nämligen der en ganska betydlig skolafgift erlägges i första klassen, vid ynglingens inträde i skolan; men man resonerar der så att för den gosse, som inträder i skolan, bör finnas den garanti, som ligger deri, att någon finnes, som vill för honom göra denna första uppoffring. Sedan skola lärarne pröfva hurudan hans begåfning och flit äro, och kunna då ej blott befria honom från skolafgiften, utan ock tillägga honom stipendier för att fortsätta sin bana.

För min del skulle jag vilja gå i en omvänd ordning, eller hellre lemna frihet till inträde i skolan, men lemna lärarne frihet att, sedan de gjort bekanskap med gossens anlag och begåfning, säga till honom: antingen skall du lemna skolan eller betala högre afgifter. Detta är öppna frågor, som förtjena att tagas i betraktande, innan ett beslut i denna punkt kan fattas; ty jag anser att frågan i det hänseendet icke är utredd hvarken genom Kongl. Maj:ts proposition eller genom Stats-Utskottets betänkande i denna del.

Jag anser derjemte att frågan i dess helhet sammanhänger med den genomgripande reform af våra allmänna läroverk, hvilken många här i Kammaren med längtan motse. Något beslut i densamma kan och bör således nu icke fattas, äfven om man står på Kongl. Maj:ts och Stats-Utskottets ståndpunkt i frågan. Af detta skäl förenar jag mig med Stats-Utskottets ordförande i hans yrkande om afslag å denna punkt likasom å de öfriga punkterna i Stats-Utskottets be-

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

tänkande, förbehållande mig att längre fram få angifva de skäl som för mig äro afgörande i fråga om sammanhanget mellan den önskade reformen och förbättringen af lärarnes löner och som föranleda mig att helt och hållet rösta med dem, som vilja låta frågan om lärares löneförhöjning tillsvidare hvila.

Herr Rundgren: Frågan om behofvet af löneförbättring för lärarne vid de allmänna läroverken har numera kommit till den punkt, att det icke vidare är fråga om ett sådant behof förefinnes, utan blott *när* och *huru* det skall fyllas, d. v. s. *tiden* och *sättet*. Hvad beträffar dessa två frågor, har Stats-Utskottets minoritet, det vill säga den del af detta Utskott, hvars sedel blifvit förseglad, ansett frågan om löneförbättringen böra uppskjutas till dess man kommit till klarhet rörande omorganisation icke blott af de allmänna läroverken, utan äfven af folkskolorna och universiteten. Deraf finna vi att tiden, då den behöfliga löneförbättringen för lärarne kan inträda, blifvit af Stats-Utskottets minoritet undanskjuten till en långt aflägsen framtid. Majoriteten i Stats-Utskottet deremot har ansett att de två frågorna om tiden och sättet icke böra undanskjutas, utan att med 1883 års ingång en löneförhöjning bör inträda för elementarlärarne; dock att denna löneförhöjning skall för dem inträda på två sätt, dels genom det i tredje punkten föreslagna extra anslaget för år 1883, dels ock på det sätt som den nu föredragna och diskuterade punkten innehåller.

Det är tydligt, att i afseende på en sådan omständighet som den, huruvida undervisningen vid de allmänna elementarläroverken hädanefter såsom hittills skall vara fri eller icke, man, äfven med den lifligaste önskan att kunna på detta sätt höja lärarnes löner, likväl kan hysa betänkligheter; och jag för min del har redan vid föregående riksdagar uttalat mig emot beträdandet af en väg, der den storsinta grundsatsen om fri undervisning skulle komma att frånträdas. Ty ehuru det säges, att undervisningen äfven för närvarande icke är fri, måste vi likväl fästa oss vid den ofantliga åtskilnaden mellan beloppet och ändamålet med de nu utgående afgifterna, och dem som nu blifvit föreslagna. De nuvarande afgifterna komma läroverket sjelft till godo, just det läroverk, vid hvilket ynglingen har inträdt. Just det läroverket vinner förbättring i sina inkomster i samma mån som afgifterna inkomma, under det att, enligt det nu framlagda förslaget, medlen skola användas till förbättring af lärarens löner i allmänhet.

Då betydelsen af den fria undervisningen redan förut i denna Kammare blifvit så väl framhållen, vill jag emellertid icke vidare orda om denna sakens vackra sida, utan går genast in på det rent praktiska. Största delen af denna Kammares ledamöter äro ju praktiska män, och höra väl derföre mest sentera den praktiska sidan af frågan. Det är icke så synnerligt länge, som undervisningen vid våra allmänna läroverk varit alldeles kostnadsfri. Andå intill år 1849 med dess bekanta cirkulär och deraf föranledda förändringar i afseende å läroverken, fans vid alla allmänna läroverk en afgift, som kallades *magisterpenningar*, d. v. s. en afgift, som hvarje lärjunge vid terminens slut till större eller mindre belopp erlade till

sin magister för undervisningen. Lärarelönerna på den tiden voro ofantligt små och det ansågs därför sedan gammalt nödvändigt, för att bereda lärarne bättre löneinkomster, att lärjungarne skulle bidra här till, och dessa bidrag utgjorde lärarnes hufvudsakliga löner. Huru dant var då systemet på den tiden? I min barndom och åtminstone i hufvudstaden funnos jemte de offentliga läroverken, hvilka egentligen endast fingo emottaga de mindre bemedlade klassernas söner, äfven en mängd privata läroverk, i hvilka de bättre lottades barn insattes. Såväl i hufvudstaden som i de större städerna utbildade sig just genom detta förhållande en verklig och bestämmd klasskilnad. De, som hade råd dertill, ville icke gerna sätta in sina barn vid de offentliga läroverken, utan skickade dem hellre till privatläroverken. Å andra sidan var informatorsväsendet också på den tiden särdeles utbildadt. Det var utan tvifvel just dessa förhållanden, som hos Kongl. Maj:t och Rikets Ständer framkallade beslutet att göra undervisningen vid de offentliga läroverken kostnadsfri; och hvad inflytande detta haft på de offentliga läroverken och på intagandet af lärjungar af alla klasser derstädes, känna vi säkert alla. Det kan nu endast vara i tre eller fyra af Sveriges största städer, der det är möjligt att genom enskilda läroverk konkurrera med de offentliga, emedan ingen numera, hvilken samhällsställning han än må hafva, hyser någon betänklighet mot att sätta in sina söner vid de allmänna elementarläroverken. Jag tror därför, att den anmärkning, som här blifvit gjord, att man genom införandet af en högre afgift vid läroverken änyo skulle införa klasskilnaden, eger sin fulla rigtighet. Klart och tydligt är väl att, om de offentliga läroverken, der lärjungar af alla samhällsklasser nu intagas, sätta sina skolafgifter så högt, att enskilda personer allmännare än hittills kunna finna med sin fördel att inrätta privata läroverk, skola de mera bemedlade tvifvelsutan hellre insätta sina barn i dessa läroverk än i statens; och möjligen skulle vi derigenom kunna återkomma till det tillstånd, som rådde före början af 1850-talet. Det är till en del ur denna synpunkt jag under föregående riksdagar icke velat förorda terminsavgiftens höjande vid statens läroverk och icke heller nu kan göra det.

Ser man åter på en annan sida af saken, nemligen huruvida dessa skolafgifter kunna anses vara för höga, är det ett märkligt förhållande att här iakttaga. Då nemligen 1849 års cirkulär bestämde den enda afgift, som då fans, nemligen den till materialkassan, till fem riksdaler banko, nedsattes denna afgift redan år 1851 till tre riksdaler banko till följd af allmänt förspord klagan öfver den höga skolafgiften. Ett sådant förhållande kan naturligtvis icke annat än väcka betänkligheter emot det antagandet, att det efter trettio års förlopp i ekonomiskt hänseende skulle vara så mycket bättre ställt, att man kunde höja dessa afgifter till respektive 60 kronor i de öfre och 40 kronor i de lägre klasserna. Äfven detta, säger jag, är en omständighet, som jag anser böra tagas i betraktande vid denna frågas bedömande.

Jag nämnde att jag ville se saken från dess praktiska sida, och jag förmodar, att jag gjort detta, då jag betraktat den ur dessa begge synpunkter. Men det gifves en tredje, nemligen den faktiska verk-

*Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)*

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

lighetens, och jag skall nu från denna sida betrakta saken, sådan den företer sig inom det stift, der jag är eforus. Vid de allmänna läroverken inom detta stift erläggas, såsom vid andra läroverk, 5 kronor till byggnadskassan och 4 kronor 50 öre till biblioteks- och materielkassan, hvaremot afgiften till ved- och vaktmästarekassan är särdeles låg, nemligen endast 2 kronor 50 öre. Nu äro vid det högre läroverket i Karlstad 26 procent af lärjungarne befriade från afgiften till byggnadskassan och icke mindre än 49 procent från afgiften till biblioteks- och materielkassan. Vid de öfriga läroverken inom stiftet ställer det sig så bekymmersamt, att 48 procent af lärjungarne måste befrias från afgift till byggnadskassan och 41 procent från afgift till biblioteks- och materielkassan. Förhåller det sig nu på detta sätt med procentantalet af dem, som af läroverkskollegierna anses böra befrias från erläggande af dessa afgifter, huru skall då saken komma att ställa sig, i händelse till dessa afgifter lägges äfven den föreslagna terminsafgiften. För min del kan jag icke se annat än att antingen måste procentantalet af de befriade ökas, eller ock måste antalet af dem, hvilka komma till begagna sig af undervisningen i läroverken, betydligt sjunka. Jag vill nu icke inlåta mig på frågan, huruvida det vore nyttigt att ställa så till, att lärjungantalet vid våra allmänna läroverk minskades. Det är möjligt, att så vore, men för min del åtminstone vill jag icke förorda någon åtgärd, hvars effekt blefve sådan.

Det är slutligen en annan sak, som hos mig väckt vissa betänkligheter, och det är den form, som Stats-Utskottet gifvit åt sitt förslag, och som är af den beskaffenhet, att jag skulle hellre kunna bifalla Kongl. Maj:ts förslag i afscende å terminsafgifternas förhöjande, än Utskottets. Ty, enligt Kongl. Maj:ts förslag, skulle terminsafgifterna ingå till statsverket, utan att angifvas såsom medel, deraf lärarnes aflöning skulle tagas. Hvad åter Utskottets förslag i denna del beträffar, så måste jag upprigtigt säga, att, om jag vore lärare, den omständighet att mina inkomsters storlek i viss mån berodde af det större eller mindre antal lärjungar, som befriades från terminsafgiften, skulle åtminstone hos mig, då jag hade att bestämma hvilka skulle rå åtnjuta en sådan befrielse, åstadkomma en högst pinsam kollision mellan pligt och egen fördel. Om ock antagas kan, att detta icke kunde utfalla annat än till fördel för lärjungarne, så skulle dock detta välla en särdeles brydsam ställning för lärarne, i hvilken det icke kan vara riktigt att försätta Sveriges lärarecorps.

På grund af hvad jag sålunda anfört, och ehuru jag beklagar, att elementarlärarne derigenom möjligen kunna komma att gå miste om hälften af den löneförhöjning, som för dem blifvit föreslagen, kan jag, för min del, icke lemna mitt bifall till punkten A uti förevarande betänkande.

Herr *Lönegren* instämde med Herr *Rundgren*.

Herr *Wieselgren*: Jag skall icke upptaga tiden med att besvara den anmärkning som af den siste talaren på stockholmsbänken rigtades mot mig, derföre att jag hade talat om den fria undervisning som vi hitills i vårt land haft. Förklaringen öfver uttrycks-

sättet och beviset för dess åtminstone delvisa berättigande hafva redan blifvit gifna af den närmast föregående talaren, och jag kan derföre i det afseendet inskränka mig till att åberopa hvad han yttrade. Men då den förstnämnde ärade talaren förklarade, att den nya terminsafgiften hade till särskildt syftemål att hindra »tillströmningen af till studier obehväma ynglingar», så synes han mig hafva utgått från den åsigt, att dessa »till studier obehväma ynglingar» företrädesvis komma från de fattigare klasserna. Jag vet icke, om han har något bevis för riktigheten af ett sådant antagande; för min del tillåter jag mig tvifla derpå. Och då den höjda terminsafgiften ju i allt fall icke kan hindra tillströmningen af till studier obehväma ynglingar från de *förmögnare* klasserna, vågar jag säga, att hans yttrande icke håller streck. Äfven det påståendet vill jag bestrida, att enda skilnaden mellan förhållandet nu och sedan man infört den föreslagna terminsafgiften skulle blifva, att man hädanefter skulle öppna tillträde till skolan endast för *sådana* fattiga ynglingar, som visat »flit och goda anlag». Jag frågar, hur vet han det? Det är, som jag i mitt första anförande sökte visa, ganska svårt att afgöra, hurudana anlagen äro hos ynglingen, då han söker inträde i skolan. Jag vill påminna den ärade talaren, att vår historia har att uppvisa kanske icke så få store män, hvilka, just såsom han sade, »nött sig fram» på skolbänken med ganska dåliga betyg för flit och goda anlag, men ändock, när den tidpunkten kommit, då för dem den s. k. knäppen, vaknandets tid, inträffat, hafva blifvit helt annorlunda och inom kort lemnat sitt fosterland god valuta för den fria undervisning, de i skolan åtnjutit.

Det yttrande, som egentligen uppkallade mig, var dock icke någotdera af hvad jag nu bemött, utan det var samme ärade talares påstående, att det är vårt fria bondestånd vi hafva att tacka för vår nu egande borgerliga och sociala frihet. Nej, mine Herrar, det är icke så. Det är *detta* fria bondestånds skolbildade söner, som vi hafva att tacka för den borgerliga frihet, vi för närvarande åtnjuta, och hvilken jag hoppas vi ock allt framgent skola få behålla. Jag vill till stöd och bevis för sanningen af mina ord erinra om den ställning, det svenska preteståndet i politiskt afseende intog i medlet af 1600-talet. Om icke det svenska bondeståndet då hade med sina söner uppfyllt detta »*lärda*» stånd — jag frågar, hvart hade då Sveriges frihet tagit vägen? Och jag hänvisar dem, som måhända vilja betvifla riktigheten af min mening, till ett uppmärksamt studium af Sveriges riksdagshistoria, särskildt på 1650-talet; jag påstår att de tviflande sedan skola gifva mig rätt.

Herr Borg: I motsats till åtskillige andre talare, hvilka rigtat skarpa anmärkningar mot regeringen i anledning af dess proposition i denna fråga, ber jag att få uttala mitt tack till regeringen för dess åtgöranden deri. Regeringen har genom framläggandet af förevarande proposition visat sig omfatta åtskilligt, som jag hoppas flertalet inom denna Kammare gillar i skolfrågan. Den har sålunda uttalat sig för principen af *skolafgifternas höjande*, så ock för en *reform*, så till vida som den yttrat, att åtskilliga peda-

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
larare m. m.
(Forts.)

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

gogier möjligen skulle kunna indragas; den har ytterligare genom sin *skrifvelse till universiteten och Carolinska institutet* visat, att den har allvar med sina reformplaner. Den har vidare uttalat sig för en *utsträckning ända till 45:te åldersåret af lärarnes skyldighet att låta sig förflyttas från ett läroverk till ett annat*; och slutligen äfven för en *förbättring af lärarnes lönevillkor*. I alla dessa fall har regeringen sålunda visat sig godkänna de åsigt, som omfattats af denna Kammare och, jag vågar säga det, den allmänna opinionen i landet. Visserligen skulle äfven jag ansett det önskligt, att regeringen varit i tillfälle att något mera sysselsätta sig med denna frågas utredning, men jag vill icke nu inlåta mig på de orsaker, som vållat, att så icke skett. Hvad regeringen i sin proposition uttalat liksom åtskilligt, som här förekommit, synes mig emellertid oförtydligt gifva vid handen, att huru än denna fråga i Kammarne ventileras, kan den dock icke vinna sin lösning på annat sätt, än som regeringen antydt, nemligen genom att tagas om hand af en komité utaf särskildt sakkunnige personer, och då så är förhållandet anser jag att man icke bör fästa alltför mycken vikt vid den utgång frågan i dag får, denna utgång må blifva den ena eller den andra. För min del får jag på förhand förklara, att jag, på grund af de skäl, som i reservationen blifvit anförda, kommer att yrka afslag å såväl den första som å de följande punkterna. Då det nu gäller den första punkten allena, vill jag be att dervid få uttala några tankar i synnerhet med anledning af ett och annat yttrande, som här förekommit och särskildt med afseende å den ifrågasatta förhöjningen af terminsafgifterna. Jag gläder mig öfver den gång denna fråga tagit under de sista åren, då nemligen under förra året icke blott Andra Kammaren med stor majoritet uttalade sig för förhöjning af dessa afgifter, utan äfven regeringen nu understödt denna åsigt, hvarjemte densamma oförmodadt nog vunnit anhängare till och med i Första Kammarens Första Tillfälliga Utskott, i hvars utlåtande N:o 11 för sistlidna år under punkten E förekommer följande uttalanden: »Angående den i punkten e) föreslagna höjningen af terminsafgifterna tillåter sig Utskottet fästa uppmärksamheten derpå, att fråga härom är väckt i samband med förslaget om löneroglering för lärarne vid de allmänna läroverken samt sålunda, enligt hvad ock i nyss åberopade statsrådsprotokoll är omförmäldt, beror på Kongl. Maj:ts pröfning, hvarför aflåtandet af särskild skrifvelse i ämnet icke synes vara af nöden.»

Här har nämnda Tillfälliga Utskott i den Kammare, hvilken annars icke är benägen för reformer, såsom herrarne nogsamnt känna, utan anmärkning låtit denna punkt gå; ett sådant *icke-motstånd* synes mig innebära ett erkännande deraf, att hvad Andra Kammaren i denna punkt föreslagit i fråga om afgifternas höjande vore ändamålsenligt. Kan man nu räkna på, att hela linien från den yttersta venstern till den yttersta högern, om jag så får uttrycka mig, är ense om afgifternas höjande, så synes mig, att redan häri ligger en vidsträckt utsigt för reformens lyckliga genomförande i denna del.

Här har i dag från åtskilliga insigtsfulla och aktade talare varmt och talangfullt framhållits den fria, d. v. s. den billiga undervisnin-

gens underbara verkningar; men jag tager mig friheten anmärka, att man till äfventyrs fäst sig väl mycket vid den erfarenhet, historien gifvit vid handen, men deremot för litet vid nuvarande förhållanden och måhända äfven vid de förhållanden, som framtiden kan bära i sitt sköte. Det är väl sant, att den fria undervisningen för mången yngling underlättat hans sträfvanden att, som det heter, komma fram i verlden, och att ofta i ganska hög grad gagna sitt fosterland samt sprida glans öfver detsamma; men jag hemställer dock, om icke förhållandena i vår tid så ändrats, att hvad som förr vans genom den kostnadsfria undervisningen numera står att vinna på helt andra vägar? Jag hemställer huruvida icke, om ovanliga anlag finnas hos en yngling, han må nu vara i hvilken klass som helst, det numera finnes mångfaldiga utvägar att föra denna yngling framåt, vare sig på studiebanan eller på andra vägar, utan att därför behöfva uppoffra en massa medel för att, om jag så får säga, drifva en mängd ynglingar in på studier, för hvilka de icke äro lämpliga.

En sida i reformen i afseende på denna punkt, hvilken jag dock betraktar såsom en hufvudsak, har icke blifvit berörd. I motsats till talaren på karlstadsbänken, som i enlighet med sina principer i öfrigt anser den enhet i fråga om statens skoleväsen, som man vunnit, vara lika förträfflig som nödvändig, vill jag framhålla såsom min åsigt att, i samma mån som *stats*-skolan, liksom äfven *stats*-kyrkan, försvagas, i samma mån går samhället framåt i frihet och upplysning.

I stället för att drifva in ynglingar i statens skolor, hvilka stå så godt som utan all konkurrens — ty de 5 privata läroverk, som lyckats växa upp bredvid de 96 allmänna läroverk, som af staten underhållas, äro väl att anse som föga nämnvärda — skulle jag räkna som en stor vinst, om bredvid dessa allmänna läroverk privata läroverk täflande uppträdde och till sig droge så många ynglingar som möjligt; ty genom denna täflan skulle statens skolor hindras från att inslumra, och man skulle förekomma den ensidighet, som nu der så ofta gör sig gällande till följd af det myckna reglementerande m. m., som nu helt och hållet binder verksamheten hos vår dugliga och aktningvärda lärarecorps. I samma ögonblick, som den fria undervisningen i statens skolor begränsas genom förhöjda afgifter, i samma ögonblick blir det ock möjligt för enskilda läroverk att täfla med de allmänna, och denna konkurrens skall framkalla ökade insigter och en undervisning, som mera än den nuvarande är lämpad efter individens och orternas olika behof; då deremot den undervisning, som nu meddelas, är, huru förträfflig densamma än i öfrigt må vara, af beskaffenhet, att den hvarken är ändamålsenlig, vetenskaplig eller uppfostrande för det allmänt medborgerliga lifvet. Vi hafva i denna fråga numera att åberopa ej blott rektorers och lektorers, utan ock åtskilliga professorers utlåtanden.

I följd af Herr Ecklesiastikministerns skrifvelse till universiteten och Karolinska institutet hafva vi erhållit ytterligare bekräftelse på, att den s. k. latinskolan så illa bildar sina lärjungar, att, såsom Professor Björling i Lund — och han är, som bekant, icke någon dufunge

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts).

i vetenskapen — säger, de ynglingar, som genomgått latinlinien, i allmänhet äro odugliga för idkande af naturvetenskapliga studier, och att fara är för handen, att det naturvetenskapliga studiet i vårt land skall gå under. Orsaken härtill, mine Herrar, är just, enligt samme professors uppfattning, detta öfverdrifna latinstudium, äfven för öfrigt i sina verkningar så skadligt för den bildnings-sökande ynglingen. Icke var det väl genom studiet af latinet eller af grekiska, som en Linné, en Berzelius, en Agardh vunnit sin ryktbarhet och förvärfvat sig de stora namn, som öfver hela världen spriddt glans öfver vår nation. Nu säger emellertid nämnde Professor Björling, att naturvetenskapens studium löper fara att gå under i vårt land. Hans uttalande innebär det värtaligaste erkännande deraf, att den bildning, som meddelas företrädesvis genom en hop grammatikor och glosböcker m. m., ingalunda motsvarar sitt ändamål att vara till gagn för lifvet och vetenskapen, jag vågar till och med uttala det påståendet, att sjelfva våra lektorer, adjunkter o. s. v. vid våra allmänna läroverk i *allmänhet* icke ens kunna hjälpligt reda sig i de moderna språkens talande; de kunna väl korrigera krior och andra uppsatser men knappast taga sig fram ens i det enklaste samtal på lefvande språk; bevis härför har jag från en mångårig erfarenhet. Vid sådant förhållande torde redan ur denna synpunkt en reform vara ytterst behöflig.

Utan att nu närmare vidröra hvad Herr Dickson här om dagen påpekade, torde jag vidare blott behöfva erinra om det förhållandet, att i vårt land den studerande gemenligen icke hunnit öfver sin lexläsning förrän vid ett par och tjugu års ålder, och att han icke fullbordat sin studiekurs, för att utgå i det offentliga lifvet eller till privat verksamhet, förrän han hunnit bortåt 30 år, medan vid samma ålder mången studerande i Tyskland och andra länder redan hunnit förvärfva sig ryktbarhet som vetenskapsman eller skapat sig en praktisk verkningskrets.

Jag ber herrarne ursäktas, att jag något yttrat mig vid sidan af den föreliggande punkten, men det har skett, emedan jag, då frågan om de akademiska examina för någon tid sedan förekom till behandling, underlät att gifva mina åsikter till känna.

I öfrigt vill jag i afseende på elementarläroverkslärares löner nu endast uttala följande: då man är så ytterst angelägen om, att dessa löner skola förbättras — och jag erkänner, att detta är af behofvet påkalladt — så frågas: hvad vill man göra för förbättrande af våra folkskolelärares löner? Man torde dock nödgas erkänna, att dessa senare hafva ett mångdubbelt större behof af löneförbättring; men dem ger man sten i stället för bröd. Oaktadt Utskottet beträffande de framställda förslagen om höjande af folkskolelärares aflöning säger, att de löneförmåner, som för närvarande tillkomma desse lärare, »knappast kunna anses utgöra en, i förhållande till folkskolans alltmer ökade betydelse, tillfyllestgörande ersättning för lärarnes mödosamma och ansvarsfulla arbete, ej heller i och för sig fullt tillräckliga för lärarnes tarfliga bergning»; har Utskottet likväl icke ansett sig böra på grund af enskilda motionärers förslag tillstyrka Riksdagen att vidtaga förändring i dessa

afföningsförhållanden. Hvad vill det säga? Jo, helt enkelt att man låter folkskolelärarne svälta. Nu frågar jag, om det kan vara rättvist att låta hela denna stora klass af folkskolelärare stå tillbaka för ett mindre antal andre lärare, hvilka i allt fall befinna sig uti en vida bättre ställning, ty det finnes åtminstone icke någon adjunkt eller kollega, som har mindre än 1,500 kronor i lön, hvilken för hvar 5:te år höjes med 500 kronor, under det att en folkskolelärares löneförmåner, deri inbegripna koföder, vedbrand och husrum, i medeltal knappast uppgå till 900 kronor per år. Man kan väl då skäligtvis fråga sig, hvad nationen skulle säga, om vi beviljade löneförhöjning åt dem, hvilka deraf vore i mindre behof, framför den stora och behöfvande folkskolelärareklassen. Härmed vill jag icke hafva sagt, att vi för ögonblicket skulle fatta något beslut beträffande folkskolelärarnes löner, men jag påstår, att om denna Kammare skulle nu bevilja den ifrågasatta förhöjningen åt elementarskolelärarne, men deremot afslå den begärda förhöjningen åt folkskolelärarne, skulle detta väcka ett utomordentligt missnöje i landet. Jag vädjar till herrar representanter från landsbygden, hvad de tro om det mottagande, som skulle vänta dem vid hemkomsten under sådana förhållanden, då de kunde misstänkas för att icke hafva gjort något för desse män, af hvilka de dock fått sin bildning, de kunskaper och den moralitet, som förskaffat dem, flertalet af denna Kammares ledamöter, den plats, som de här intaga. Man må icke så smeka det hvita barnet, att man glömmet det svarta. Jag vill slutligen på vår folkskolelärarecorps tillämpa skaldens ord om den kära här, som »frös och svalt, men segrade tillika», ty denna folkskolelärarecorps har svultit, men segrat i tusen strider för ljuset; när så är, borde vi väl icke längre lemna dem åt armödet, men framför allt icke tillbakasätta dem för en mindre och bättre lottad corps.

Jag anhåller att få förena mig med Herr E. Key i det af honom framställda förslaget.

I detta yttrande instämde Herrar *A. P. Lind, Carl Johansson* och *N. Nilsson* i Wrångebol.

Herr Rubenson: Då det egendomliga inträffat, att Stats-Utskottet enhälligt haft den meningen, att skolafgifter böra påläggas, och Första Kammarens ledamöter i Utskottet på denna grund tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts förslag i denna del, hvaremot Andra Kammarens ledamöter till en del på samma grund afstyrkt bifall till samma förslag, och då derjemte åtskilliga denna Kammares ledamöter i princip motsatt sig att pålägga dessa afgifter, har följden blifvit den, att blott en enda af de föregående talarne blifvit i tillfälle att underkasta de skäl, som reservanterna framlagt såväl i denna del som i anslagsfrågan, någon granskning. Jag ber därför att för min del få bidraga något till en sådan granskning.

Det är en massa skäl, hvarmed reservanterna kommit, dessa skäl äro så många, att jag icke vågar besvara Kammarerna med att upptaga dem alla till besvarande, och det vill nästan synas, som om

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.

(Forts.)

man med massan af skäl velat öfvervåldiga oss, då deras inre halt och beskaffenhet icke är af bästa sort.

Om jag nu sammanfattar de hufvudskäl, som reservanterna åberopat för det slut, hvartill de kommit, äro de ungefär följande. De säga: att en reform af undervisningsväsendet bör ske, det är gifvet, men hur den skall ske, är icke gifvet. Ett annat skäl är det, att reformen skall omfatta äfven universiteten och folkskolan. Vidare att den lärda bildningen bör koncentreras och inskränkas, hvaremot den medborgerliga bildningen bör koncentreras och göras mera praktisk; och slutligen att bildningsstrecket mellan folkskolan och elementarskolan bör utplånas. På grund af dessa premisser komma reservanterna till det slut, att frågan om förbättrande af elementarlärarnes löner bör sammanbindas med frågan om folkskolelärarnes ställning och förbättrande af desses löner. Hvad vill detta säga? Det fans en tid då såväl i vårt land som andra länder man icke allenast tillämpade utan äfven trodde sig kunna försvara tortyren. Det fans äfven en tid, då man använde hungerstraffet, och spår deraf finnes ännu hos oss uti vatten- och brödstraffet. Vi äro dock numera alla ense om, både att systemet är odugligt, och att den lilla rest deraf, som finnes kvar, bör afskaffas. Men man aktar icke för rof att sätta tumskrufvar på elementarlärarne, för att genom umbäranden förmå dem att ändra åsigt, i den öfvertygelse att genom en sådan ändring i åsigt den reform skall kunna genomföras, som man åsyftar. Jag tror icke, att sådant kan lyckas. Menniskonaturen är enligt min mening sådan, att man genom välvilja kommer längre än genom de medel, som här ifrågasatts. Det är dock möjligt att man icke vill åstadkomma en ändring i åsigt, men i stället vill, att lärarne med bibehållande af sina åsigt skola sträfva för förverkligande af det åsyftade målet, men icke heller detta lär kunna godkännas. För öfrigt, om det skulle visa sig, att den ifrågasatta reformen i praktiken icke dugde, hvem skulle då bära ansvaret: Riksdagen, som drifvit elementarlärarne till att mot sina åsigt verka för reformen, eller lärarne, som i deras nöd arbetat för dess genomförande?

Efter mycket famlande i läroverksfrågan hafva vi alla kommit öfverens derom, att det icke går an att ensidigt förändra elementarläroverkens organisation utan att ändra universitetsexamina, och att på grund deraf elementarläroverksreformen icke kan genomföras utan en föregående reform af universitetsexamina. Derför, säga reservanterna nu, skola elementarlärarne vänta, tills universitetsreformen är genomförd. Man skall tvinga elementarlärarne att dervid vara behjelpige. Men, mine Herrar, hafva elementarlärarne det ringaste inflytande på lösningen af denna fråga? Jag tror det icke.

Vidare har i reservationen uttalats en annan åsigt, som ju möjligen kan vara riktig, men om hvilken dock alla icke äro lika ense som om nyss nämnda fråga, nemligen att elementarläroverken böra sammanbindas med folkskolan, så att de lägsta klasserna i elementarläroverken förflyttades till folkskolan. Äfven om denna tanke är riktig, hvarom jag icke vågar uttala något omdöme, påstår jag dock, att flere generationer elementarlärare skola hinna svälta ihjel, innan

denna reform kommer på papperet, ännu mera innan den inträder i verkligheten. Vi veta, att vår nuvarande folkskolestadga — jag talar icke om den kodifikation af gällande bestämmelser som nyligen utfärdats, utan om den lagstiftning som till sina hufvudgrunder länge gällt och ännu gäller — utkom år 1842 eller för 40 år sedan. De för den tiden stora fordringar, man då stälde på folkskolebildningen, hafva ännu icke blifvit uppfyllda öfver allt i Sveriges rike. Vi hafva gått framåt i det hänseendet, men vi hafva ännu icke nått det mål, som då äsyftades, att folkskolan skulle uppnå. Med detta för ögonen frågar jag: är det möjligt att inom en afsevärdt kort tid genomföra en sådan reform, att folkskolan i sig kan upptaga en eller de två lägsta klasserna af elementarskolan? Och är det rättvist att låta elementarlärarne vänta på löneförbättring, till dess denna reform blifvit genomförd? Jag tror det icke. Den ärade ordföranden i Stats-Utskottet anförde såsom skäl för sin åsigt ett förhållande, som jag för min del anser tala för en alldeles motsatt åsigt, nemligen förhållandet med 1828 års läroverkskomité. I denna komité hade, sade han, gjort sig gällande utmärkt liberala och frisinnade åsikter, som han också ville vara med om, men det oaktadt hade ännu icke det blifvit uppfyllt, som denna komité begärde. Det är mycket sant. Men det må väl vara ett bevis på, att man ej må låta elementarlärarnes aflöningsförmåner bero på reformplaner; och med detta exempel för ögonen är det alldeles gifvet, att man skulle få vänta på de nu föreslagna reformerna lika länge som på de föregående, det vill säga 50 å 60 år.

Man har emellertid gått ett steg längre och satt löneförbättringen för elementarlärarne i samband icke blott med omorganisationen af folkskolan, utan äfven med folkskolelärarnes aflöning. Men, mine Herrar, om vi draga oss för att bevilja elementarlärarne en förbättrad aflöning, därför att det skulle blifva en så stor summa för statsverket, huru skola vi då kunna tro, att utsigterna skola blifva bättre, om vi sammankoppla denna fråga med löneförbättringen för en vida större klass af lärare, nemligen folkskolelärarne? Jag kan ej underlåta att begagna detta tillfälle för att visa, att här är fråga icke blott om sambandet mellan elementarlärarnes och folkskolelärarnes förbättrade löneförmåner utan äfven — framdeles — att sammanbinda förevarande fråga med en reform, som är mycket svårare att genomföra, den nemligen, som blifvit begärd af flere kammarledamöter, men för tillfället af Stats-Utskottet afstyrkts, att statsverket skulle åtaga sig hela aflöningen för folkskolelärarne. Detta är visserligen icke sagt i tydliga ordalag, men om herrarne behaga genomläsa Stats-Utskottets motivering i tredje punkten af detta utlåtande och den motivering, som lennats af ledamöterna från denna Kammar i Stats-Utskottet, så skola herrarne tydligt finna, att de senare begagnat så försigtiga ordalag, att man mycket väl kan läsa mellan raderna, att de vilja förorda den nämnda reformen, så snart tillfälle dertill yppar sig.

Dessa voro nu de hufvudskäl, reservanterna användt. Dessutom förekomma åtskilliga biskäl, som jag i största korthet vill beröra.

Det viktigaste af dem är, att man säger, att Kongl. Maj:t förklarar, att den prebendeindragning, som stälts i samband med skol-

*Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)*

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.

(Forts.)

lärarnes förbättrade aflöningsförmåner, är beroende af kyrkomötets bifall. Detta är ett skäl för reservanterna att afstyrka den ifrågasvarande framställningen. Då frågar jag: är den åsigt som Kongl. Maj:t här framställt, nemligen att en sådan indragning ej kan ske utan kyrkomötets bifall, oriktig eller är den riktig? Är den oriktig, då är det ju det enklaste att bevisa dess origtighet. Är den åter riktig, hvad vill då det anförda skälet säga? Då betyder det, att de icke kunna vara med om denna reform, förbättrade aflöningsvilkor för lärarne, förr än vi fått 114 § Regeringsformen ändrad, hvarigenom således skulle åstadkommas en ytterligare sammankoppling och förlängning af det önskade målet, som man sjelf ansett vara behjertansvärdt.

Så säger man ytterligare, att det i samband med beviljande på ordinarie stat af bättre löneförmåner åt lärarne är nödvändigt att borttaga den presterliga tjänstårsberäkningen för dessa lärare. Ja väl; men hvad är det väl, som hindrar att bifalla Kongl. Maj:ts förslag med det vilkor, att denna presterliga tjänstårsberäkning blir afskaffad. Det vore ju det allra enklaste sätt i verlden och en sådan reform är icke så stor, att den icke kunde genomföras på den vägen.

Vidare säges det, att, eftersom fyra gånger å rad löneförbättring för elementarlärarne stälts i samband med en förbättrad organisation af våra skolor, så bör man äfven på samma sätt gå till väga nu. Jag erkänner icke giltigheten af detta skäl, och jag tror mig ej behöfva bevisa origtigheten i den deraf dragna slutsatsen. Men jag vill anmärka, att af dessa fyra särskildt åberopade fall åtminstone tvenne varit sådana, der Riksdagen beviljat löneförbättring på samma gång den skrivit och anhållit om förändrad organisation. Då gjordes således alldeles motsatsen mot hvad reservanterna velat göra. Hade de velat följa exemplet från dessa tvenne riksdagar, skulle de hafva tillstyrkt löneförbättringen på samma gång de framlagt ett reformförslag. Jag kan icke neka till, att jag fått det intryck af reservationen, att den visar en stor ofördragsamhet mot olika tänkande och en bristande tillit att på öfvertygelsens väg komma till den reform, som man åsyftar. Det lär väl vara alldeles gifvet, att, hur vigtig denna reform än må vara, så kan den lika litet som andra reformer genomföras, förrän tiden är mogen för densamma, förrän vederbörande blifva öfvertygade om dess lämplighet. Tvångsmedel duga icke; ty genomföres en reform genom tvång, så kan man vara öfvertygad om, att reaktionen sedan blir så mycket starkare.

Sedan jag nu yttrat hvad jag ville i afseende på reservanternas motivering, skall jag bedja att få göra Kammaren uppmärksam på en ganska ovanlig tilldragelse, som passerat här under debatten om denna punkt. Stats-Utskottets ärade ordförande har icke inskränkt sig till att yrka bifall till reservanternas förslag, som i sin helhet lyder: att Kongl. Maj:ts förevarande proposition icke må vinna Riksdagens godkännande. Han har icke inskränkt sig dertill eller, rättare sagdt, han har icke, hvilket varit i sin ordning, hemställt, att Kongl. Maj:ts proposition såväl som Utskottets förslag icke måtte godkännas, utan lagt in en mellanmening af högst ovanlig art. Han har nemligen hemställt, att Kammaren på grund af de skäl och om-

ständigheter, som i reservationen vid punkten I blifvit anförda, skulle afslå såväl Kongl. Maj:ts proposition som Utskottets förslag. Det är således ett motiveradt afslag, som här begäres. Jag vet icke, om det är första gången, som detta händer inom Riksdagen, men högst ovanligt måtte det vara. Mig förefaller det alldeles uppenbart, att ett sådant beslut är stridande, om icke mot ordalagen, så åtminstone mot andemeningen i 60:de paragrafen Regeringsformen, ty den säger att Riksdagen skall fatta beslut, men icke göra några opinionsyttringar. Vi hafva af den föregående diskussionen hört, att det finnes åtskilliga af Kammarens ledamöter, som vilja komma till samma slut som Utskottets ordförande. De vilja afslå den Kongl. propositionen och Utskottets förslag, men de vilja göra det på helt andra grunder än dem, som reservanterna anført. Huru skola de då bära sig åt? Skola de välja mellan afslag på grund af en motivering, som de icke kunna godkänna, och bifall, som de icke heller kunna vara med om? Antag nu, att Första Kammaren skulle afslå Utskottets förslag och Andra Kammaren bifalla Herr Keys förslag; hvad har då Riksdagen beslutat? Är det afslag utan vidare eller afslag med den anmärkta motiveringen? Mig förefaller det, som det skulle vara afslag utan vidare. Men då visar det sig också, att ett sådant inskjutande som denna mellanmening icke har med beslutet att göra. Beslutet bör vara neutralt. Motiveringen har endast att göra med den skrifvelse, Riksdagen sedermera kommer att aflåta till Kongl. Maj:t, och det blir vid dess beslutande vederbörandes sak att se till, det motiven kunna vara ett uttryck för båda Kamrarnes mening. Antag också, att samma metod skulle tillämpas vid mom. C, der det är fråga om anslag. Skall man då, om gemensam votering kommer i fråga, äfven votera om denna motivering? Det vore åtminstone något högst ovanligt.

I fråga om den nu föredragna punkten kan jag inskränka mig till att instämma i hvad Herr Hedin yttrat till försvar derför. Skälen för hans yrkande voro sådana, att jag med största nöje kan instämma i den delen af hans yttrande. Och då jag icke kan uttrycka dem bättre, inskränker jag mig därför till att yrka bifall till förevarande punkt.

Herr Hedin: Jag hade icke ämnat besvara Kammaren ännu en gång under behandlingen af denna punkt, men till nödtvunget själf-försvaret eger jag rätt att anhålla om en eller annan minuts uppmärksamhet.

Den ärade talare på göteborgsbänken, som först hade ordet, har nemligen låtit mig säga, att de till studier obehväna komma hufvudsakligen från de obemedlade klasserna. Jag har aldrig sagt, aldrig ens med ett ord antydtt något sådant, och vid sådant förhållande måste jag, ehuru det smärtar mig, säga, att det sättet att argumentera mot mig icke är lojalt. Den ärade talaren har med en välvilja, för hvilken jag skulle hafva varit mer tacksam, om den varit mer behöflig och på sin plats. hänvisat mig till studiet af svenska Riksdagens historia. Jag har under en lång följd af år i någon mån idkat detta studium och på grund af de insigter, jag dervid lyekats för-

*Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.*
(Forts.)

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

värfva mig, vågar jag vidhålla min mening i den kontrovers, som mellan honom och mig uppstått rörande den fria undervisningens betydelse för det förhållandet, att några svårare sociala brytningar icke uppstått i vårt land. Nej, Herr Talman, preteståndets betydelse för det politiska lifvets utveckling på 1600-talet berodde icke, såsom den ärade talaren sade, deraf, att presterna voro söner af bönder. Den berodde deraf, att preteståndet vid riksdagen var ett väsentligen valdt stånd, att der sutto ett stort antal representanter för det lägre presterskapet, med ett ord deraf att preteståndet icke var en korporation af själfskrifna prelater, och för detta förhållande hafva vi att tacka den politiska och den kyrkliga reformation, som egde rum i förste Gustafs tid och som väsentligen utfördes med svenska allmogens hjälp.

Hvad vidare angår den frågan, hvarifrån de till studier beqvåme eller obeqvåme komma, skall jag, för att om möjligt tydligare angifva min mening derom, säga, att jag alltför väl vet, att många för studier obeqvåme komma från de rikare klasserna, men jag vet också, att sådana komma från de mindre bemedlade och från de fattiga klasserna. Jag har sett det under min temligen långa akademietid, ty då var den teologiska fakulteten i Upsala till största delen befolkad af studerande, som voro till studier absolut obeqvåme. För öfrigt är jag öfvertygad derom, att en förhöjd skolafgift skulle något minska tillströmningen af sådana till studier obeqvåme personer äfven från de bemedlade klasserna, ty jag är viss på, att bland de bemedlade klasserna finnas många, som gerna se, att undervisningen är så kostnadsfri, som den för närvarande är. Ett indirekt bevis derpå hafva vi — och derom har jag uttalat mig någon gång förut — i Kongl. Maj:ts beslut om sättet för tillämpning af Riksdagens beslut angående förhöjda afgifter för eleverna vid sjöskrigsskolan.

Herr Granlund: Jag har icke begärt ordet för att yttra mig emot behovet af en förhöjning i elementarlärarnes löner, ty jag anser det behovet vara ganska stort, och jag anser det både rättvist och billigt, men, mine Herrar, skall detta ske genom att borttaga den fria undervisningen, då vill jag icke vara med derom. Är då vårt land så fattigt, att det icke längre kan tillämpa den vackraste princip, som finnes inom alla våra institutioner, eller att lemna såväl den fattige som den rike fri undervisning? Kan staten icke fortfarande göra detta, tror jag, att ehuru det med sådan ifver agiterats för en löneförhöjning, finnes det mången lärare, som med vemodsfull känsla skall emottaga den, om det skall ske på bekostnad af den hitintills varande fria undervisningen.

En gammal vördnadsvärd rektor, grånad i skolans tjänst, yttrar i ett bref till mig: »Jag är tacksam för den ifrågasatta löneförhöjningen, men kan jag icke få den på andra vilkor än min skyldighet blir att från skolan utesluta en del fattiga ynglingar, då afstår jag hellre från densamma.»

Så tala och tänka måhända icke många, men skulle detta vilkor bestännas i och för förhöjningen, är jag öfvertygad att glädjen hos mången skollärare, hur väl han behöfver förhöjningen, skall blan-

das med en vemodsfull känsla af beklagande för de från läroverket förjagade eleverna.

Denna fråga har en stor och djup betydelse, men ändock tror jag icke, att de, som den rör, ännu satt sig nog in i den, men de komma väl att göra det, och då skola de finna, att, när man på arbetaremöten och genom motioner vid Riksdagen m. m. begär, att något skall göras för att förbättra arbetarens ställning, och särskildt vid alla tillfällen framhålles, att kunskaper och upplysning äro för arbetarne högst nödvändiga, Riksdagen svarar genom att taga bort den fria undervisningen för deras söner. Man må resonera huru som helst och taga procenten för dem, som af nåd skulle få kvarblifva i skolan, af de medellösa fria till 15 procent och de mindre bemedlade till 25 procent för half afgift, man kan dock icke neka till, att det är en hel del, som måste dragas derifrån, derför att deras föräldrar icke kunna betala afgiften — minnet af detta uteslutande, som beröfvar mången yngling tillfälle till bildning, skall helt säkert hos honom kvarstå såsom en vemodsfull, möjligen bitter känsla i hans framtid. Man har sagt: vi hafva ju redan nu en terminsavgift. Det är nog sant, men den är dock obetydlig, det är icke en sådan, som tillfaller lärarne eller staten, till lärarnes löner, utan den är afsedd för sjelfva skolans ekonomiska existens och till underhåll af materiel; för den blifva i allmänhet de medellöse befriade utom en obetydlig afgift till ved och ljus, och om han är mindre bemedlad, lemnas vanligen befrielse till half afgift.

Här har talats om mindre bemedlade och obemedlade, men hvem kan med fullkomlig rättvisa tränga in i fadrens förhållanden och säga: den fadren är mindre bemedlad, hans son skall betala half afgift, den åter är obemedlad, hans son skall gå fri. Jag tror, att man mången gång icke skall kunna undgå misstag, och säkerligen blifver det en täflan mellan föräldrarne att vid sådana tillfällen göra sig så fattiga som möjligt. Huru skall det för resten gå till, om fadren ansetts eller är fattig första eller andra året, som hans son är i skolan, så att denne fått njuta undervisning fritt, men hans ställning en annan termin blifvit bättre. Skall man då göra en bouppteckning hos fadren för att utröna, om han då mera kan räknas till bemedlade eller mindre bemedlade. Jag tror, att detta skall försäkra stora och obehagliga svårigheter för lärarne, likasom det skall blifva verkligen pinsamt för läroverkskollegium att så att säga köra bort ynglingen, derför att fadren är fattig eller hvad man säger obemedlad eller mindre bemedlad. Jag tror att man bör betänka sig ganska mycket, innan man ingår på hvad här blifvit föreslaget. Om man ser på motiven för behöfvat af högre lön åt lärarne, skall man finna, att den motiveringen är både vidlyftig och behjertansvärd. Men motiveringen för borttagandet af den fria undervisningen innehåller endast några korta rader, nemligen att som det icke är troligt, att Riksdagen beviljar tillräckliga medel för denna löneförhöjning, föreslår Kongl. Maj:t, att det skall blifva en förhöjd terminsavgift, eller rättare sagdt en ny terminsavgift. Jag, mine Herrar, är icke så ifrig vän af utsträckning af den politiska rösträtten, ty jag anser den icke egentligen kunna förbättra arbetarens ekonomiska ställning, men när

*Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)*

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lära-re m. m.
(Forts.)

man för honom begär denna rösträtt, är det en rättighet som han förut *icke* har. Men i detta förslag vill man frångå den fattige och den mindre bemedlade den dyrbaraste rättighet, som han nu eger och som staten hittills lemnat alla sina medborgare, nemligen tillfälle till fri undervisning — ett sådant beslut ingriper djupt och allvarligt i många af våra sociala förhållanden, och af många andra omständigheter, som göra sig gällande, vill jag icke vara med om borttagandet af den fria undervisningen, öfvertygad som jag är derom att en sådan åtgärd skulle väcka mycken ovilja i landet, om och när tillämpningen skulle ifrågakomma. Man begagnar tidt och ofta »emigrationen» såsom ett slagord. Här om någonstädes skulle detta slagord kunna användas; ty man kan lätteligen tänka sig, att en fader med tre eller fyra söner, för hvilka han hade hoppats och varit förvissad om att erhålla fri undervisning i statens skolor för deras uppfostran, skall, om en dylik förmån blir honom beröfvad, vända sina blickar till det förlofvade landet, der han i flera afseenden tror sig blifva i bättre tillfälle att åstadkomma uppfostran åt sina söner. Då fråga här förevar om den politiska rösträtten, hörde man inom denna Kammare så mycket talas om den fattige och arbetaren, som så orättvist nu vore nekad politisk rösträtt.

Jag vågar hoppas att dessa herrar, som ofta göra sig till tolk för och säga sig föra den stora samhällsklass' talan, som här icke har någon rösträtt, vid ett tillfälle som detta, då det är fråga om att genom ett beslut tillintetgöra möjligheten för tusentals ynglingar att erhålla kunskap och bildning, därför att de äro fattige, nu med sina röster måtte bidraga till afslag af föreliggande punkt.

Lifligt öfvertygad att förslaget i flera fall och ej minst i socialt hänseende icke är tidsenligt, anhåller jag om afslag på Utskottets förslag.

Herr Berg: Det förefaller mig nästan, såsom om man under den diskussion som nu försiggår, ansåge den förevarande punkten innehålla en ofantligt stor och samhällsvådlig reform. Man har befarat att åläggandet af den ifrågasatta afgiften skulle frambringa de största sociala vådor; att derigenom de fattigas barn skulle utestängas från uppfostran och undervisning, ja, man har till och med ansett, att förslagets antagande skulle verksamt bidraga till den så mycket öfverklagade och såsom motiv vid alla möjliga olika frågors bedömande inom Riksdagen så ofta anförda emigrationen. För min del kan jag icke fatta, att den föredragna punkten är af så djupt gående betydelse. Här är ju alls icke fråga om att pålägga alla lärjungar en förhöjd skolafgift; det är ju tvärt om uttryckligen ifrågasatt, att de fattiga skola åtnjuta befrielse och de mindre bemedlade nedsättning i afgiften, och då förhöjning i afgiften sålunda inskränkes till de *mera bemedlade*, kan väl icke en sådan ökad utgift för dem vara af den vådliga beskaffenhet, att man på grund deraf bör afslå förslaget. Den enda betänklighet, som jag lyser emot antagande af hvad i denna punkt är föreslaget, är den ovilkorliga procentbestämelse, som der förekommer, nemligen att de, som för fattigdom skulle få befrias från afgift, finge uppgå till högst femton procent och de,

hvilka, såsom mindre bemedlade, skulle åtnjuta dylik befrielse från halfva afgiften, till högst tjugu procent af hela lärjungeantalet. Här har nemligen af en talare blifvit anmärkt, att en högre procent af lärjungarne, än sålunda vore bestämd, redan nu vore befriad från de lägre skolafgifter, som nu utgå, och om denna uppgift får antagas vara riktig, skulle således, om förslaget oförändradt godkännes, en stor del af dem, som redan nu äro lärjungar i våra skolor, icke kunna fortfarande få åtnjuta undervisning, enär deras antal skulle öfverskrida den här förutsatta procenten. Jag skulle därför helst vilja bifalla punkten med den förändring att de föreslagna procentberäkningarne uteslötos, men vågar likväl icke framställa något särskildt yrkande i sådan rigtning, då jag är öfvertygad, att jag därför icke har att förvänta något understöd, men då jag icke kan antaga punkten oförändrad, måste jag förena mig med dem, som yrka afslag å densamma. Jag ber likväl att få uttryckligen tillkännagifva, att, när jag det gör, jag icke instämmer i det motiverade afslag, som den ärade ordföranden i Stats-Utskottet yrkat, ty jag kan icke, då det nu är fråga endast om punkten A, taga i betraktande alla de många motiv Utskottet åberopat, och hvilka icke, såvidt jag kan förstå, afse denna punkten utan de efterföljande punkterna. Utskottet har ju nemligen uttryckligen uttalat sig för billigheten deraf, att de mera bemedlade böra genom högre skolafgifter mera än nu bidra till kostnaden för den offentliga undervisningen, och då jag ej kan inse, att frågan härom är i någon mån beroende af den påyrkade undervisningsreformen, kan jag icke, *med åberopande af hvad reservanterna derom anfört*, afstyrka ett förslag, som just går ut på, att de mera bemedlade skola betala en förhöjd skolafgift. För den händelse yrkande från annat håll icke framställes om procentbestämmelsens borttagande, så att alla fattiga åtnjuta befrielse, ser jag mig således nödsakad att *sans phrase* yrka afslag på Utskottets hemställan i denna punkt.

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

Herr Emil Key: Jag har anhållit ånyo om ordet för att bemöta några mot mig gjorda anmärkningar, och skall först bedja att få vända mig mot den ärade talaren på stockholmsbänken, Herr Hedin, hvilken jag dock nu icke varseblifver på sin plats. Han yttrade mot mitt föregående anförande, att min erinran om de gemensamma voteringar, som försiggått nu och förut, vore ett skämt, men, tillade han, som undervisningsfrågan vore ett allvarligt ämne och parlamentarismen i Sverige är ett skämt, ansåge han sig böra alldeles förbigå denna del af mitt yttrande, helst detta påminde honom om det gamla uttrycket: »bit mig först och smek mig sedan». Jag får då säga, att för honom, ordföranden i 1880, 1881 och 1882 årens Tillfälliga Utskott, liksom för mig, *böra* skolreformerna i första rummet tala; jag åtminstone anser denna reformfråga vara så vigtig, att den är den vigtigaste som denna Riksdag handlagt och till och med den vigtigaste fråga, som någon Riksdag kan handlägga, ty den gäller hela vår ungdoms framtid och dermed äfven hela vårt lands. I en sådan fråga måste alla konsiderationer till och med mot — lärarne få vika. Hvad denne talare ville antyda med uttrycket »bit mig först och

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

smek mig sedan» bryr jag mig icke om att efterforska; jag känner med mig att det icke finnes några andra motiv för *mitt* handlings-sätt än dem jag angifvit. Men hvad honom sjelf beträffar fruktar jag att han, parlamentariskt menadt, jag upprepar det parlamen-tariskt menadt, lider af den betänkliga åkomman att vilja bita i allt hvad han kommer öfver.

Jag vänder mig nu till den andre talaren på stockholmsbänken, Herr Rubenson. Han yttrade, att »under tiden» — nemligen innan reformen hinner genomföras — »svälta lärarne i hjel». Jag ber att i någon mån få belysa detta ämne; jag har nemligen försett mig med ytterligare en tabell, ty det är fakta, som tala i första rummet, man må för öfrigt hysa hvilka åsigter som helst. De här ifrågavarande läroverkslektorernas medelålder vid utnämningen utgör, efter statskalendern för år 1882, 34,09 år, deras antal är 183 och af dem utnämndes en till lektor vid 23 års ålder, två vid 25, sex vid 26, sex vid 27, fem vid 28, fjorton vid 29, elfva vid 30, femton vid 31 och tjugo vid 32 års ålder o. s. v. Ju högre åldern sedermera blir, desto lägre blir naturligtvis det årliga antalet, men faktum är emellertid, att ett högst betydligt antal lektorer utnämnas vid en ålder mellan 20 och 30 år. Detta synes antyda, att dessa lärare jemförelsevis med andra tjänstemän ganska tidigt komma i åtnjutande af lektors-lön, hvilken, sådan den äfven nu är, icke kan sägas vara obetydlig. Dessutom vill jag erinra om de långa ferierna och att under nuvarande stadgar kan en elementarlärare tillika vara tjänsteman i telegrafverket, aflönad direktör i enskilda banker och sparbanker, i bränvinsutskänkningsbolag eller andra bolag, han kan vara lärare i enskild skola som har statsunderstöd eller i andra privatskolor, hvar-jemte kanske den största delen af svenska landsortspresen redigeras af elementarlärare. Det tyckes således, som om dessa hafva godt till-fälle till extra förtjenst och, hvilket icke heller torde böra förbises verkligen hafva tid dertill.

Jag skall nu bedja att få öfvergå till frågan om terminsafgifterna. Ehuru jag yrkat afslag på denna punkt, är jag dock en vän af ter-minsafgifterna, men jag anser att de icke böra införas under andra förhållanden, än att den önskade reformen på samma gång kommer till stånd, ty jag vill icke, att denna löneförhöjning lemnas hvarken af staten eller de enskilde, utan i sammanhang med den blifvande omorganisationen af läroverken. Här må erinras om hvad som äfven i reservationen anförts, nemligen, att under 1848 års riksdag afgaf Kongl. Maj:t ett förslag till införande af terminsafgift, att utgå till lärarnes aflöning, af 10 riksdaler banko. På denna tid var 10 riksdaler banko en summa, som fullkomligt motsvarade det af Kongl. Maj:t nu föreslagna beloppet. Riksdagen, som hyste betänkligheter vid att antaga detta förslag, biträdde då likväl följande resolution: »att lärjunge skulle från den tid, tillämpningen af öfvergångsstaten begynte, varda befriad från utgift af terminspenningar till lärarne, men deremot såsom lindring till de för aflöningsstaten beräknade till-gångar hvarje termin erlägga 5 riksdaler banko, från erläggande hvaraf medellösa lärjungar kunde af rektor, i samråd med inspektor eller eforus, frikallas.» Nu tror jag, att frågan om skolafgifterna icke

skall möta något större motstånd, sedan man hunnit få klart för sig, hvad dessa terminsafgifter egentligen innebära, och om man finge icke blott ett formulär, som kunde tillämpas konsekvent och vore fullt tydligt med afseende på fädrens samhällsställning, utan äfven om garantier stadgades för en rättvis befrielse från afgifterna. Detta vore mycket önskvärdt; men att få förmögenhetsvilkoren fullständigt bestämda, läser endast genom opartisk tillämpning och personalkännedom ligga inom möjlighetens område.

De nuvarande afgifterna äro, som herrarne känna, varierande mellan 21—40 kronor om året. Här är af Kongl. Maj:t föreslaget en terminlig afgift till belopp af 30 kronor för lärjunge i högsta klasserna samt af 20 kronor för lärjunge i de öfriga klasserna, dervid dock medellöse lärjunge till högst 15 procent och mindre bemedlade till högst 20 procent af hela lärjungeantalet skulle kunna befrias, de före helt och hållet och de senare till hälften från denna afgifts erläggande. Nu uppstår en annan fråga: »hvilken kostnad får väl staten vidkännas för hvarje lärjunge i de olika klasserna?» Det var för mig ett önskningsmål att få en tabell äfven häröfver och kunna framvisa densamma för herrarne; detta lät sig emellertid icke göra, emedan man då skulle fått genomgå hvarje läseordning i de olika skolorna i hela riket, hvilket naturligtvis var omöjligt med den korta tid som stod oss till buds. Det hade emellertid onekligen varit högst intressant att kunna uppgifva de olika beloppen i detta afseende. Det har dock lyckats mig att på enskild väg erhålla några approximativa uppgifter derom, af hvilka det framgår, att åtminstone vid ett fullständigt elementarläroverk en lärjunge kostat staten vårterminen 1881 i första klassen 55 kronor, i andra klassen 70 kronor, i tredje klassen 110 kronor, i fjerde klassen, (på latin- eller reallinien), 150 kronor, i femte klassen 155 kronor, i sjette nedre klassen 160 kronor, i sjette öfre klassen 180 kronor, i sjunde nedre klassen 225 och i sjunde öfre klassen 315 kronor. Detta visar således en icke oväsentlig stegring i kostnaden för hvarje lärjunge ju högre upp man kommer i klasserna.

Man har talat om, att den af mig föreslagna »klämmen» skulle innehålla någonting ovanligt, jag vågar tro, att dylika tillägg till klämmen många gånger förut gjorts. De, som icke vilja afslå förslaget om införande af högre terminsafgifter af annat skäl, än att de önska i sammanhang dermed en omorganisation af undervisningsväsendet, kunna ju icke sluta sig till Utskottets förslag, ty de skulle ju då förlora den bas, på hvilken de vilja stå; och icke heller kunna de yrka rent afslag på förslaget om de högre terminsafgifternas införande, därför att äfven de vilja införa dem, churu blott i sammanhang med omorganisationen.

Herr F. G. Sandwall: Vid föregående riksdagar har jag i denna fråga yttrat mig till förmån för dessa lärare; och, ehuru jag icke kan instämma med en föregående talare deri, att lärarne nu skulle vara på väg att svalta ihjel, har jag dock icke haft skäl att ändra åsigt i frågan, utan anser fortfarande, att de äro i stort behof af en löneförbättring. Dock skulle jag, i likhet med många föregående talare, önskat, att det föreslagits något annat sätt för anskaffande af dertill

*Angående
löneför-
höjning för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)*

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

erforderliga medel än genom en förhöjning af terminsafgiften. Det kan väl tyckas, att de nu föreslagna afgifterna icke äro så särdeles stora, men för en fattig tjänsteman eller handverkare, som vill hafva sina barn väl uppfostrade och gifva dem någon skolunderbyggnad, synnerligast om de hafva flere söner, skola dessa afgifter blifva ganska känbara, helst om de bo på landet, då de utom afgifterna måste bekosta sönerns resa till staden samt betala deras underhåll derstädes.

Den nuvarande afgiften är, om jag minnes rätt, i Jönköpings elementarläroverk ungefär 13 kronor 50 öre eller 14 kronor, om alla de olika slagen af afgifter erläggas. Af en mångårig erfarenhet såsom revisor för skolräkenskaperna derstädes, har jag kommit under fund med, att icke ens hälften af den studerande ungdomen der erlägger full afgift. Så mycket svårare måste det bli att erlägga den, om den förhöjes. Jag har mången gång samtalat härom med rektor för läroverket, och på min fråga, om det icke är möjligt att få in afgifter till större belopp, fått det svaret, att kommunalnämnden på landet, presterna och andra myndigheter gifva barnen sådana betyg, att rektor stannar i den största förlägenhet, då han skall afgöra, till hvilken klass, fattige, mindre bemedlade eller förmögna, han skall räkna dem. Detta är en olägenhet, som bör afhjelpas, och detta kunde möjligen ske genom tillsättande för hvarje skola af en komité af sakkunniga personer, som hafva försänkningar i de olika trakterna, och således vid denna klassificering kunna afgifva ett rättvist omdöme. I förevarande punkt heter det nu: utom förut bestämda afgifter åläggas en terminlig afgift till belopp af 30 kronor för lärjungar i sjetta och sjunde klasserna samt af 20 kronor för lärjunge i öfriga klasser, dervid dock befrielse kan ega rum på det och det sättet. Jag har nyss sökt visa, att den terminsafgift, som nu finnes, erlägges af knappt halfva antalet lärjungar. Med den gradering, som här blifvit gjord procentvis till lärjungeantalet, förhåller sig så, att 15 procent af lärjungeantalet skulle kunna helt och hållet befrias från afgifterna. Dermed menas naturligtvis, att de äfven skulle befrias från de gamla afgifterna. 20 procent skulle betala half afgift; men skola dessa lärjungar också betala de gamla afgifterna? Det torde för vederbörande blifva mycket svårt att afgöra. Efter ordalydelsen skola de också betala de gamla afgifterna, ty i punkten står icke att dessa skola erläggas procentvis. Derom torde kanske någon af herrarne kunna lemna upplysning.

Det har talats om, att det icke skulle skada att få enskilda läroverk, som täflade med statens skolor. Ja, det tror jag också, att det icke skulle göra, men om man höjer terminsafgifterna, så att man derigenom tvingar till enskild spekulation, så kan det kanske blifva svårt att uppehålla våra statsskolor. Det är visserligen möjligt, att denna afgift icke är så stor att man skulle behöfva riskera detta, men det *kan* åtminstone inträffa, och hvad skola vi då göra med våra dyrbara läroverk.

Här hafva flere talare yttrat, att folkskolelärarne hafva så dåliga löner, mycket sämre än elementarlärarne. Jag vill icke bestrida, att det kan ligga mycken rättvisa i en begäran om höjande af de förra

lärarnes löner, och jag skall icke sätta mig deremot, när den frågan förekommer, men jag vill dock påvisa, att de hafva många fördelar, som elementarlärarne sakna; de hafva bostad, vedbrand, en liten jordtätta, kobete och många andra saker och lefva på landet under billiga förhållanden samt åtnjuta sålunda många fördelar, som de personer, som måste bo i städerna, sakna. Jag tror för öfrigt, att üfven om folkskolelärarnes aflöning är låg, så är den dock fullt lika bra, om icke bättre än den inkomst, som många mindre jordbrukare eller andra, som egnat sig åt jordbruket, hafva.

Det har sagts, att elementarlärarne kunna försörja sig med enskilda spekulationer; det göra de och måste göra det; då de icke kunna lefva på annat sätt, så måste de egna sig åt tienstgöring i banker och såsom telegrafister och på annat dylikt sätt söka försörja sig, men det är, enligt min tanke, ett origtigt sätt att bestämma lönerna så, att de icke kunna egna sina krafter uteslutande åt den sysselsättning, åt hvilken de egentligen egnat sig. Jag har låtit forstå, att jag icke är särdeles belåten med det *sätt*, hvarpå hälften af den här föreslagna aflöningen skulle anskaffas, men jag vill dock afstå från att göra något yrkande i följd deraf, utan inskränker mig till att yrka bifall till punkten C.

Herr Lyttkens: Herr Talman! Mine Herrar! Det händer ofta, när man söker bevisa något och bevisar för mycket, att man icke bevisar något alls, och jag tror, att detta kan tillämpas på den ärade talare på stockholmsbänken, som ville bevisa, att för närvarande elementarlärarnes löner voro sådana, att lärarne finge svälta och att de skulle svälta ihjel, innan reformen hunne genomföras, samt att, om förbättrade löneförmåner ej tilldelades dem utan i sammanhang med en reform af undervisningsväsendet, man på det sättet ville tvinga dem att mot sin vilja och öfvertygelse arbeta för reformen. Jag för min del tror icke, att de af Riksdagen för närvarande anslagna lönerna till elementarlärarne, om än knappa, dock ej äro så små, att man kan ens närmelsevis påstå, att lärarne blifvit ställda på svältdiet. Jag vet väl, att på sina ställen lefnadsförhållandena äro så dyra, att lönerna kanske der äro nog knappa, men deremot äro de på många andra ställen, der lifsförnödenheterna äro billigare, fullt tillräckligt tilltagna redan sådana de för närvarande äro. Det är ett hårdt tal att säga, att vi skulle vilja svälta ut dessa elementarlärare; jag tror icke, att någon med skäl skall kunna göra Riksdagen denna förebräelse.

För min del vill jag vara med om denna nu föreslagna höjda terminsafgiften, men jag kan det oaktadt icke nu annat än rösta på afslag å förslaget. Orsaken dertill är icke, att, som här talats om, den fattige genom förslagets antagande skulle utstängas från undervisningen. I detta afseende är det tillräckligt sörjdt genom den befrielse först af 15 procent och sedan ända till 20 procent, som lemnats de medellösa och de mindre bemedlade. Och är det svenska folket så djupt sjunket i fattigdom, att icke dessa 15 procent och 20 procent äro tillräckliga för de mindre bemedlade eller medellöse, så skulle väl föga annat än fattige finnas, men så långt gånget är

*Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)*

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)

det lyckligtvis ännu icke; och hvad det beträffar, att den rike skall åläggas bidraga till undervisningens uppehållande, så är det icke för mycket att den, som står i en högre samhällsställning och får sina barn uppfostrade så, att de sättas i tillfälle att deltaga i kapploppningen om statens feta brödstycken, eller hans barn få betala något för denna fördel och icke sättas i tillfälle att vältra hela tyngden på den skattdragande mängden.

Detta oaktadt röstar jag för afslag och det af flera skäl, bland annat, därför att det enligt förslaget skulle vara skolkollegierna eller lärarne sjelfva, som skulle bestämma, hvilka som skulle såsom fattige befrias från skolafgifter; och från lärarnes egen ståndpunkt vädjar jag till herrarne, om icke det skulle vara mycket obehagligt, om en person, som komme med anspråk på att få sina barn kostnadsfritt undervisade, skulle uttala den åsigten eller hysa den misstanke, att ett afslag å hans anspråk berodde på att lärarnes inkomster vore beroende af hans vägran. Detta kan jag icke vara med om.

Jag vill biträda en löneförhöjning åt dessa lärare, men jag vill icke vara med om en sådan löneförhöjning, som lika höjde lönerna för alla lärare, så att t. ex. lärarne i Vernamo, Mönsterås och Amål, de billigaste orter att lefva i, som jag känner till, skulle få lika stor förhöjning som lärarne i de dyra städerna Stockholm och Göteborg, eller att en lärare i det billiga Vexjö skulle få lika mycket som en lärare i det dyra Gefle. Jag skulle vilja, att den förhöjning, som ifrågakommer, skall fördelas i mån efter arbetet, antalet lärjungar och efter dyrheten å lefnadsförmödenheterna på de olika orterna.

Hvad de föreslagna procenttalen beträffar, så äro de föreslagna egentligen derföre att icke lärarne må befria allt för många lärjungar från skolafgift. Men jag anser, att procentberäkning i viss mån är olämplig, emedan det kan inträffa, att man i orter, der allmän välmåga råder, söker tvinga lärarne att, fastän något verkligt behof ej förefinnes, befria lärjungar från afgiften endast till följd af, att de befriades antal i läroverket icke uppnått 15 eller 20 procent af hela lärjungeantalet. Att när denna afgift en gång antages det skall kunna bidraga till en ökad emigration, kan jag för min del icke inse, ty icke kan man väl med fog påstå, att barnen eller föräldrarne skola emigrera för denna lilla afgifts skull. Jag tror att emigrationen har helt andra och djupare rötter. Det har verkligen numera inom Riksdagen blifvit ett mod att i tid och otid åberopa emigrationen, och att så till sägandes måla upp denna buse på väggen för att dermed skrämra dem, som äro lättskrämda. Min öfvertygelse är, att ingen emigrerar derföre, att dessa terminsafgifter komma att utgå. Jag är emellertid icke med om någon förändring i detta hänseende, förrän undervisningsfrågan i sin helhet blifvit löst och förrän dessa lägre, i följd af brist på lärjungar alldeles onödiga skolor, i hvilka på somliga ställen det endast med mycken vigilans från lärarnes sida nu lyckats få ihop några lärjungar, blifvit indragna. Och likasom en föregående talare kan icke heller jag, då ju ingen fara är för hunden, att lärarne skola svälta ihjel, inse, hvarföre ej saken må kunna uppskjutas. Dock tillåter jag mig protestera mot att, derest afslag å den gjorda framställningen blir Kammararens beslut, detta må be-

traktas såsom föranledt af någon motvilja mot de ifrågasatta skolafgifterna. Motiven för afslag äro helt andra.

Till slut ber jag att i fråga om detta omtalade svältsystem endast få eriura, hurusom den svenska nationen i allmänhet är fallen för att lefva öfver tillgångarne och på stor fot, samt att det sålunda, måhända egentligen är i detta bland alla utbredda fel, orsaken är att söka till dessa ständigt återkommande löneregleringsfrågor.

Jag yrkar afslag å den föredragna punkten.

Herrar *F. G. Jansson* i Karlshed, *L. J. Larsson*, *Olof Andersson* i Lyckorna och *Stormats Mathias Olsson* instämde med Herr *Lyttkens*.

I anseende till den långt framskridna tiden afbröts nu öfverläggningen för att åter fortsättas kl. 7 e. m., och åtskildes Kammarrens ledamöter kl. 3 e. m.

In fidem

H. A. Kolmodin.

Angående
löneför-
bättring för
elementar-
lärare m. m.
(Forts.)